

BAMA:'N VLUGGERTJE

UTRECHT, SEPTEMBER 2003

ISO (INTERSTEDELIJK STUDENTEN OVERLEG)
DRIEHARINGSTRAAT 25, 3511 BH UTRECHT
TEL: 030-2302666 / FAX: 030-2304411
E-mail: ISO@ISO.NL / Site: WWW.ISO.NL

Voorwoord

Beste lezer,

*Dit rapport is een uitgave van het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) en gaat in op de invoering van het Bachelor-Masterstelsel in Nederland. In 1999 hebben 26 landen hun handtekening gezet onder de Bologna-verklaring. In deze verklaring werd gepleit voor een transparant Europees onderwijssysteem. Nederland heeft het Bachelor-Masterstelsel in een snel tempo ingevoerd. Het werd op die manier 'n **vluggertje**. Nederland heeft daardoor een koplopers rol binnen Europa ingenomen, maar is ook tegen de nodige problemen aangelopen. Middels dit rapport willen wij de knelpunten die gepaard gaan met de invoering onder de aandacht brengen van het hoger onderwijsveld.*

*Het onderzoek onder de eerste- en tweedejaarsstudenten is een kort, snel en krachtig onderzoek geweest naar de knelpunten van de BaMa, vandaar nog een keer de titel 'n **vluggertje**.*

Bij de totstandkoming van dit rapport hebben vele mensen geholpen. Onze dank gaat uit naar al onze lidorganisaties die zich ingezet hebben om de enquêtes af te nemen op de onderwijsinstellingen. Tevens gaat onze dank uit naar alle studenten die de moeite hebben genomen de enquêtes in te vullen.

Rest mij u veel leesplezier toe te wensen.

Namens het ISO bestuur 2003-2004,

*Perke Rombouts
Voorzitter ISO*

Inhoudsopgave

VOORWOORD	2
INHOUDSOPGAVE	3
INLEIDING	4
DEEL 1 : EERSTEJAARS-ENQUÊTE	5
HOOFDSTUK 1: INLEIDING, OPZET EN AANDACHTSPUNTEN	5
1.1 INLEIDING	5
1.2 OPZET ONDERZOEK	5
1.3 AANDACHTSPUNTEN WO.....	5
HOOFDSTUK 2: RESULTATEN EERSTEJAARS- ENQUÊTE	7
HOOFDSTUK 3: CONCLUSIE EERSTEJAARS- ENQUÊTE	15
DEEL 2: TWEEDEJAARS-ENQUÊTE	15
HOOFDSTUK 1: INLEIDING EN OPZET	16
1.1 INLEIDING	16
1.2 OPZET VAN HET ONDERZOEK.....	16
HOOFDSTUK 2: AANDACHTSPUNTEN WO STUDENTEN	16
2.1 AANDACHTSPUNTEN VOOR WO STUDENTEN	16
HOOFDSTUK 3: RESULTATEN TWEEDEJAARS WO-ENQUÊTE	19
HOOFDSTUK 4: CONCLUSIE TWEEDEJAARS WO-ENQUÊTE	36
HOOFDSTUK 5: AANDACHTSPUNTEN HBO STUDENTEN	37
HOOFDSTUK 6: RESULTATEN TWEEDEJAARS HBO-ENQUÊTE	39
HOOFDSTUK 7: CONCLUSIE TWEEDEJAARS HBO-ENQUÊTE	54
HOOFDSTUK 8: AANBEVELINGEN	55
8.1 AANBEVELINGEN BETREFFENDE VOORLICHTING:	55
8.2 AANBEVELINGEN BETREFFENDE FLEXIBILITEIT EN KEUZEVRIJHEID:.....	56
8.3 AANBEVELINGEN BETREFFENDE HBO:.....	57
BIJLAGE A : EERSTEJAARS- ENQUÊTE	58
BIJLAGE B: TWEEDEJAARS- ENQUÊTE HBO	59
BIJLAGE C: TWEEDEJAARS- ENQUÊTE WO	62

Inleiding

Het Bachelor-Masterstelsel is een jaar geleden geïmplementeerd in het hoger onderwijsstelsel. Nederland heeft ernaar gestreefd het stelsel snel in te voeren en wordt nu als koploper binnen Europa gezien. Het is een hele prestatie om een nieuw stelsel goed te implementeren. Zo'n grote wijziging brengt de daarbij behorende kinderziektes met zich mee. Studenten mogen echter niet de dupe worden van de problemen die het stelsel nu nog met zich meebrengt. Het ISO vond het noodzakelijk als studentenorganisatie onderzoek te doen onder eerste- en tweedejaars studenten naar de invoering van het stelsel.

Het Bachelor-Masterstelsel is ingevoerd om een Europees transparant onderwijssysteem te creëren. Het Bachelor-Masterstelsel zal zorgen voor meer flexibiliteit en keuzevrijheid en zal de internationale uitwisseling van studenten vergemakkelijken.

De invoering van het stelsel is dus niet enkel een naamsverandering geweest. Het heeft op veel instellingen gezorgd voor een andere invulling van het onderwijsprogramma. De HBO opleiding duurt nog steeds vier jaar. Hierna krijg je een bachelordiploma, waarmee je de arbeidsmarkt op kan of een van de weinige HBO Masters kan gaan volgen. Het is ook mogelijk door te stromen in een WO Master, mits je aan de nodige instroomeisen voldoet.

De WO opleiding is gesplitst in twee delen. Het Bachelor en het Master deel. Op het WO wordt de Bachelor niet als een officieel uitstroommoment gezien. Het Bachelor gedeelte duurt drie jaar en na afronding krijgt men de titel Bachelor of arts of Bachelor of science. De Master zorgt ervoor dat de student de mogelijkheid krijgt zich te specialiseren. Na deze specialisatie krijgt men de titel Master of arts of Master of science.

Het ISO heeft vorig jaar bij de invoering van het stelsel onderzoek gedaan onder aankomend eerstejaars studenten om te toetsen hoe groot de kennis van de eerstejaars studenten over het nieuwe stelsel was. Er bleek toen een groot verschil te zijn tussen HBO en WO studenten. Over het algemeen waren WO studenten beter op de hoogte van het nieuwe stelsel dan de HBO studenten, namelijk 95% van de WO studenten en slechts 54% van de HBO studenten.

Het bleek dat ze dus wel al van de term gehoord hadden, maar nog niet goed wisten wat ze er nu uiteindelijk mee konden. Dit kwam omdat de voorlichting in gebreke was. Er zijn toen een aantal aanbevelingen gedaan om de voorlichting te verbeteren. Het is daarom van belang te kijken of de voorlichting ook daadwerkelijk verbeterd is.

De tweedejaars studenten HBO en WO hebben nu een jaar te maken gehad met het stelsel. In deel twee van het rapport zullen de resultaten van hun belevingen gepresenteerd worden.

Deel 1 : Eerstejaars- enquête

Hoofdstuk 1: Inleiding, opzet en aandachtspunten

1.1 Inleiding

Het Bachelor-Masterstelsel heeft als doel de transparantie tussen de verschillende hoger onderwijsstelsels op Europees niveau te bevorderen. Daarbij moet het de flexibiliteit en de keuzevrijheid binnen de onderwijssystemen bevorderen. Van de studenten wordt door de instellingen en de overheid grote verantwoordelijkheid geëist in het doorlopen van een studie aan de hogeschool of universiteit. Het ISO vindt dat wanneer er eisen worden gesteld aan de student, de student ook moet weten waar hij aan toe is. Zodoende vindt het ISO het erg belangrijk dat de student, die te maken heeft met het Bachelor-Masterstelsel ook is voorgelicht is over de mogelijkheden en de gevolgen van dit stelsel. Alleen als aan deze randvoorwaarden is voldaan, kan de student zich voldoende voorbereiden op zijn studiepad.

1.2 Opzet onderzoek

Om informatie te verkrijgen over de kennis van de eerstejaars studenten over het Bachelor-Masterstelsel heeft het ISO een steekproef verricht. Het ISO heeft 463 studenten tijdens de introductieweken in augustus 2003 ondervraagd. Hiervoor heeft het ISO net als vorig jaar gekozen voor studentensteden Delft, Tilburg en Utrecht. Op deze manier proberen we het onderzoek vergelijkbaar te maken met het onderzoek van vorig jaar. Het aantal ondervraagde studenten aan het HBO ligt lager dan het aantal studenten aan het WO, omdat in Delft de introductieweek slechts bedoeld was voor studenten aan het WO.

1.3 Aandachtspunten

Het Bachelor-Masterstelsel was sinds vorig jaar nog een vrijwel onbekend begrip binnen het Nederlands hoger onderwijsbestel. Het dient nu een jaar na de invoering van het stelsel bekend te zijn bij de student. Zo zijn de algemene bekendheid met het begrip, de redenen van invoering en de betekenis van het Bachelor-Masterstelsel, onderwerpen waar iedere student het nodige van moet weten. Hierbij speelt de wijze van voorlichting een grote rol.

Bekendheid met het begrip

Voor veel mensen is het begrip Bachelor/ Master een nieuw woord. Het is belangrijk dat studenten het begrip Bachelor/ Master als vanzelfsprekend gaan beschouwen.

Reden van invoering

De belangrijkste redenen waarom het Bachelor-Masterstelsel is ingevoerd zijn de internationale transparantie, vergroting van de mobiliteit van studenten tussen verschillende landen en instellingen. Om deze redenen ook daadwerkelijk tot

uitdrukking te laten komen is het belangrijk dat studenten van deze redenen op de hoogte zijn.

Gevolgen van het Bachelor-Masterstelsel

Het Bachelor-Masterstelsel heeft gevolgen voor de student. De oude titel is verdwenen. Bachelor en Master worden de gangbare titels. Ook de structuur van de studie is veranderd. De HBO studie duurt vier jaar, waarna men een Bachelor titel krijgt. Hierna kan men instromen in een HBO Master of WO Master. De WO studie is opgeflitst in Bachelor en Master. Het is belangrijk voor studenten om te weten welke flexibele mogelijkheden voor hen in het studieprogramma gecreëerd worden.

Wijze van voorlichting

Gebleken is dat de wijze van voorlichting niet geheel vlekkeloos is verlopen te veel studenten gaven aan onvoldoende voorgelicht te zijn. Naast de gebruikelijke voorlichting door instellingen zal er meer aangedaan moeten worden. Te denken valt aan een website, voorlichtingsfolders, voorlichtingscolleges, voorlichtingsdagen en overige schriftelijke en mondelinge communicatie.

Bekendheid met de Master

Het is belangrijk dat de student kan anticiperen op zijn toekomsttraject. Wil hij dermate voorbereid zijn dan moet hij weten wat de mogelijkheden zijn betreffende de Masters. Op deze manier kan de student zich voorbereiden op de Master binnen het traject van de Bachelor.

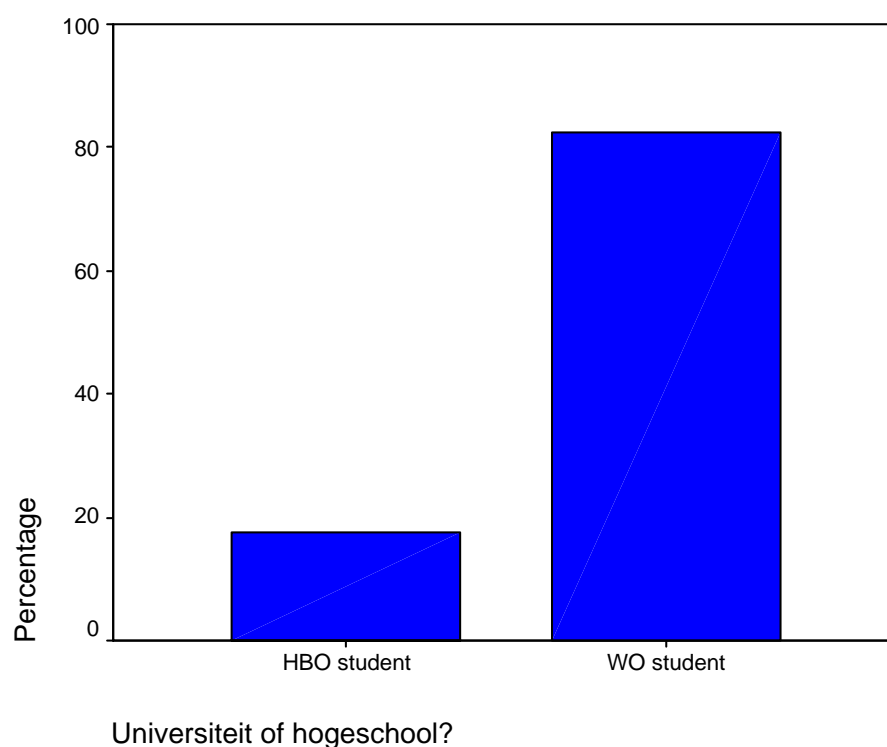
Hoofdstuk 2: Resultaten eerstejaars- enquête

Tabel 1: Aantal ondervraagden

Stad	Aantal studenten
Studenten Tilburg	171
Studenten Utrecht	195
Studenten Delft	97
Totaal	463

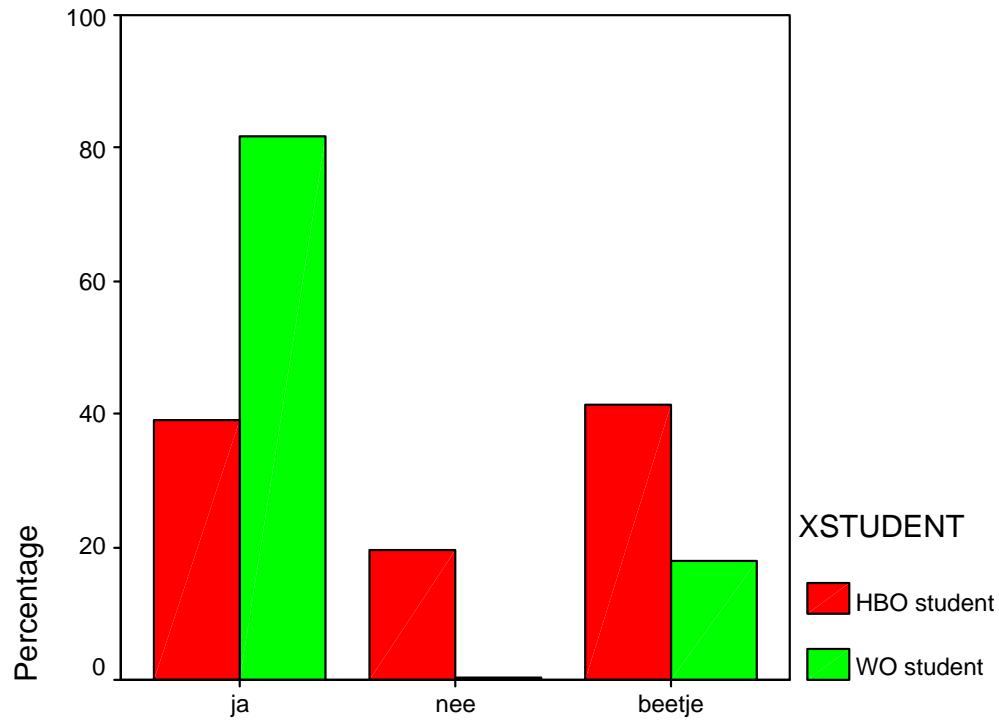
Tabel 2: Aan welke instelling ga je studeren?

	HBO student/ hogeschool	WO student/ universiteit	Totaal
Frequentie	82	381	463
Percentage	17,7	82,3	100,0

Tabel 3: Ben je bekend met het begrip Bachelor/Master?

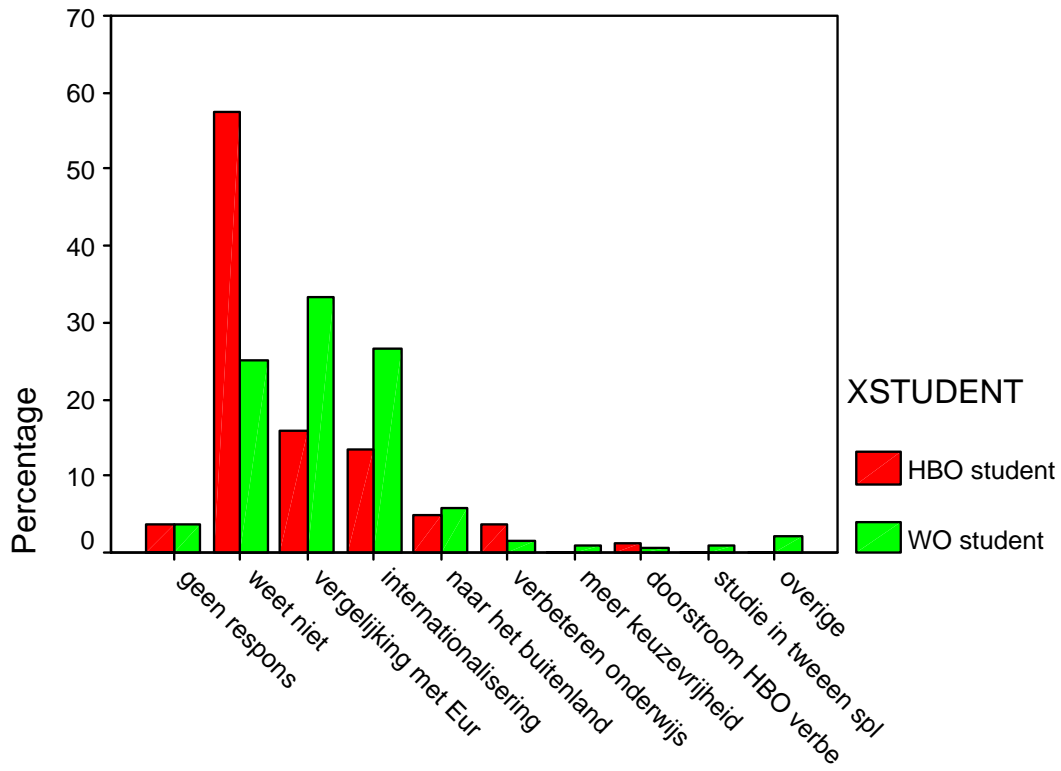
	HBO student				WO student			
	Ja	Nee	Beetje	Totaal	Ja	Nee	Beetje	Totaal
Frequentie	32	16	34	82	312	1	68	381
Percentage	39,0	19,5	41,5	100,0	81,9	0,3	17,8	100,0

Bekend met het begrip bachelor/master; ja / nee

Tabel 4: Wat is volgens jou de reden van de invoering van Bachelor/Master?

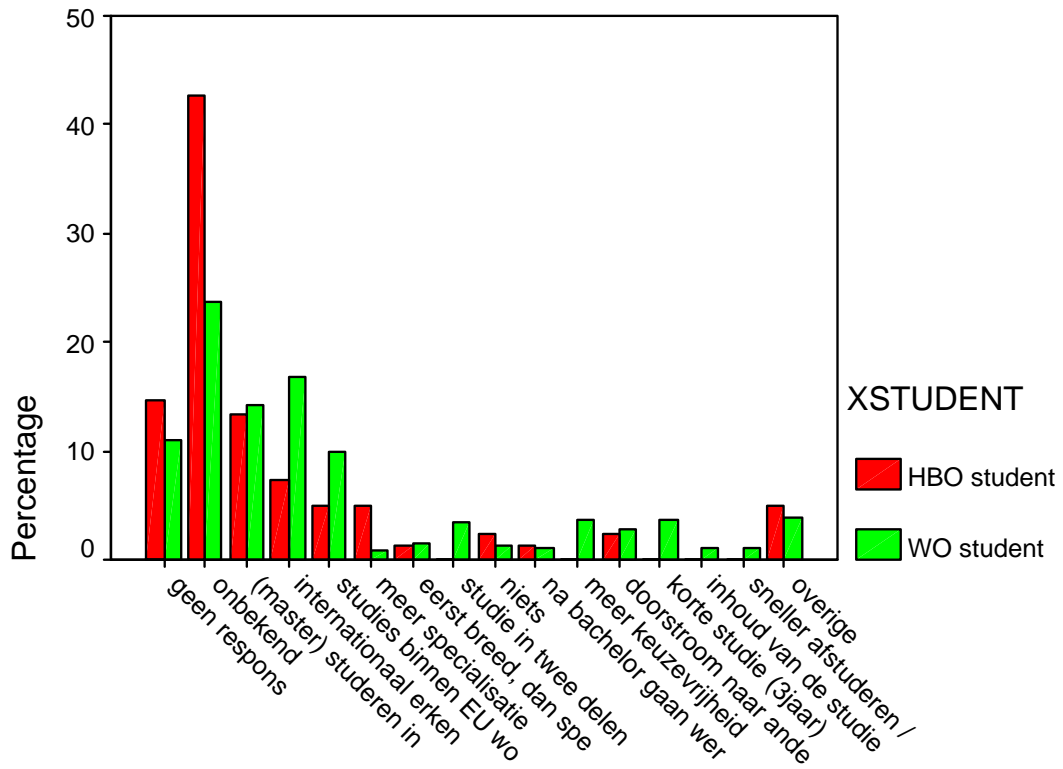
		Frequentie	Percentage
HBO student	Geen respons	3	3,7
	Weet niet	47	57,3
	Vergelijking met Europa en Europese eenwording	13	15,9
	Internationalisering	11	13,4
	Naar het buitenland gaan en daar studeren	4	4,9
	Verbeteren onderwijssysteem	3	3,7
	Doorstroom HBO verbeteren	1	1,2
	Totaal	82	100,0
WO student	Geen respons	14	3,7
	Weet niet	95	24,9
	Vergelijking met Europa en Europese eenwording	127	33,3
	Internationalisering	101	26,5
	Naar het buitenland gaan en daar studeren	22	5,8
	Verbeteren onderwijssysteem	6	1,6
	Meer keuzevrijheid	3	0,8
	Doorstroom HBO verbeteren	2	0,5
	Studie in tweeën splitsen	3	0,8
	Overige	8	2,1
	Totaal	381	100,0

Wat is de reden voor de invoering van Bachelor/Master?

Tabel 6: Wat zijn volgens jou de gevolgen van Bachelor/Master?

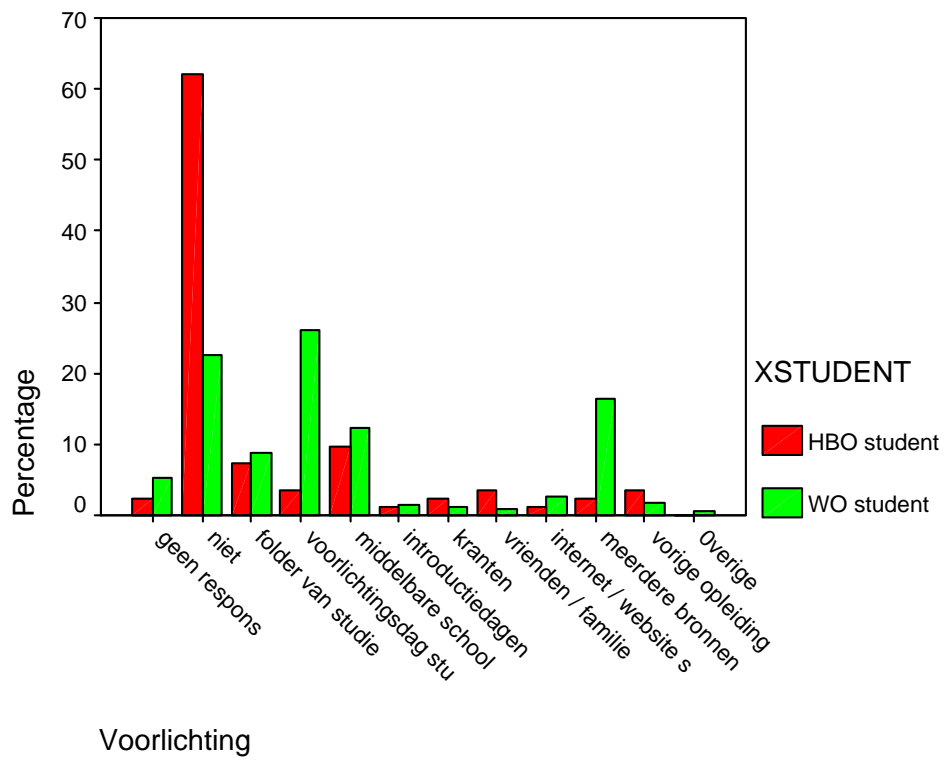
		Frequentie	Percentage
HBO student	geen respons	12	14,6
	onbekend	35	42,7
	(Master) studeren in het buitenland	11	13,4
	internationaal erkende titel	6	7,3
	studies binnen EU worden vergelijkbaar	4	4,9
	meer specialisatie	4	4,9
	eerst breed, dan specialisatie	1	1,2
	niets	2	2,4
	na Bachelor gaan werken	1	1,2
	doorstroom naar andere universiteit	2	2,4
	overige	4	4,9
	Totaal	82	100,0
	WO student	geen respons	42
onbekend		90	23,6
(Master) studeren in het buitenland		54	14,2
internationaal erkende titel		64	16,8
studies binnen EU worden vergelijkbaar		38	10,0
meer specialisatie		3	,8
eerst breed, dan specialisatie		6	1,6
studie in twee delen		13	3,4
niets		5	1,3
na Bachelor gaan werken		4	1,0
meer keuzevrijheid		14	3,7
doorstroom naar andere universiteit		11	2,9
korte studie (3jaar)		14	3,7
inhoud van de studie veranderd		4	1,0
Sneller afstuderen/hoger slagingspercentage		4	1,0
overige		15	3,9
Totaal		381	100,0

Wat zijn de gevolgen van de Bachelor/Master?

Tabel 7: Hoe ben je voorgelicht over Bachelor/Master?

		Frequentie	Percentage
HBO student	Geen respons	2	2,4
	Niet	51	62,2
	Folder van studie	6	7,3
	Voorlichtingsdag studie	3	3,7
	Middelbare school	8	9,8
	Introductiedagen	1	1,2
	Kranten	2	2,4
	Vrienden / familie	3	3,7
	Internet / website studie	1	1,2
	Meerdere bronnen	2	2,4
	Vorige opleiding	3	3,7
	Totaal	82	100,0
	WO student	Geen respons	20
Niet		86	22,6
Folder van studie		34	8,9
Voorlichtingsdag studie		99	26,0
Middelbare school		47	12,3
Introductiedagen		6	1,6
Kranten		4	1,0
Vrienden / familie		3	,8
Internet / website studie		10	2,6
Meerdere bronnen		63	16,5
Vorige opleiding		7	1,8
Overige		2	,5
Totaal		381	100,0

Hoofdstuk 3: Conclusie eerstejaars- enquête

Het merendeel van de WO studenten is op de hoogte van het begrip Bachelor/Master, namelijk 82%. Het verschil met HBO is echter groot. Het percentage HBO studenten dat zegt op de hoogte te zijn van het begrip Bachelor/Master is slechts 39%.

Het Bachelor-Masterstelsel is ingevoerd om het Europees onderwijsstelsel transparanter te maken en de flexibiliteit en keuzevrijheid van de student te vergroten. 61% van de HBO- en 29% van de WO studenten kan geen antwoord geven op de vraag wat de reden van invoering van het Bachelor-Masterstelsel is.

Ook over de gevolgen van het stelsel tasten nog veel studenten in het duister. 57,3% van de HBO en 34,6% van de WO studenten wisten hier geen antwoord op te geven. 14,2% van de WO studenten geeft aan dat het makkelijker wordt om je Master in het buitenland te gaan volgen. Van de HBO studenten geeft 13,4% aan dat het makkelijker wordt om je Master in het buitenland te gaan volgen. Het is opmerkelijk dat het verschil tussen HBO en WO hier juist zo klein is, omdat op het HBO de Bachelor als officieel uitstroommoment wordt gezien en dit op het WO uitdrukkelijk niet het geval is. Daarbij zeggen beide groepen dat de titels internationaal herkenbaar zullen worden. De nu heersende discussie omtrent de titulatuur maakt de herkenbaarheid nu echter niet duidelijk.

De voorlichting aan de eerstejaars is uitermate slecht te noemen. Dit blijkt ook uit de antwoorden die studenten gaven op de vragen over reden en invoering van het stelsel. Waar vorig jaar 38% van de HBO studenten en 4% van de WO studenten zegt niet voorgelicht te zijn, is het nu respectievelijk 62,2% en 22,6%. Het is jammerlijk om te merken dat de voorlichting in vergelijking met vorig jaar achteruit is gegaan.

Vorig jaar is een groot gedeelte van met name de HBO studenten bereikt door een folder van de IBG. Dit jaar is deze folder niet meer als voorlichtingsmateriaal genoemd. Ook de folder van de studie wordt minder vaak genoemd als voorlichtingsmateriaal. Veel studenten worden voorgelicht op de middelbare school. 9,8% van de HBO studenten en 12,3% van de WO studenten.

Deel 2: Tweedejaars- enquête

Hoofdstuk 1: Inleiding en opzet

1.1 Inleiding

Het eerste jaar van het Bachelor-Masterstelsel zit erop. Een hele lichter tweedejaars studenten heeft te maken gehad met het nieuwe stelsel. Juist deze lichter heeft te maken gehad met de nodige invoeringsproblemen. Om in de toekomst deze problemen te voorkomen is het noodzakelijk te signaleren waar de studenten van nu de knelpunten ervaren. Het ISO heeft daarom onderzoek gedaan onder deze tweedejaarsstudenten en gevraagd naar de verschillende aandachtspunten die het Bachelor-Masterstelsel eigen zijn. Ziet de student dat het systeem zorgt voor meer flexibiliteit en keuzevrijheid? Zijn ze ook eerder geneigd om naar het buitenland te gaan en laten ze zich daarbij niet onthouden door mobiliteitsobstakels?

1.2 Opzet van het onderzoek

Het ISO heeft een steekproef gehouden onder 212 tweedejaars studenten waarvan 81 HBO studenten en 131 WO studenten. Ze hebben ieder een vragenlijst in moeten vullen die gericht was op verschillende aandachtspunten. Er is gestreefd naar een zo gevarieerd mogelijke populatie, zodat verschillende studies en steden aan bod zouden komen. Het ISO heeft gekozen voor de steden Tilburg, Utrecht, Delft, Groningen, Haarlem en Amsterdam.

Hoofdstuk 2: Aandachtspunten WO studenten

2.1 Aandachtspunten voor WO studenten

Brede oriëntatie binnen de Bachelor

Met de ingang van het Bachelor-Masterstelsel werd de brede Bachelor ingevoerd. De bedoeling is de specialisatie plaats te laten vinden binnen de Master. Het ISO is erg benieuwd of de student deze brede oriëntatie binnen de Bachelor ook zo ervaart.

Verruiming van de keuzevrijheid

Kan de student naast de vrije keuzeruimte zelf nog verbreding aanbrengen binnen de Bachelor? Kan hij naast de aangeboden ruimte zelf zijn keuzeruimte nog uitbreiden? Bijvoorbeeld door vakken naar eigen keuze te volgen aan een andere faculteit of instelling? Krijgt hij daar de mogelijkheid toe?

Flexibiliteit binnen de Bachelor

Het Bachelor-Masterstelsel beoogt de flexibiliteit en keuzevrijheid van het onderwijssysteem te bevorderen. Het zal makkelijker moeten zijn de keuzevrijheid in te passen binnen het curriculum. Wanneer dit roostertechnisch of organisatorisch gezien niet mogelijk is zal de flexibiliteit daarbij in het geding raken.

Mening student over brede Bachelor

Het is belangrijk te weten of de Bachelor volgens de student ook breed behoort te zijn. Wanneer de student er negatief tegenover staat moet je je afvragen of de brede Bachelor gehandhaafd moet blijven.

Mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling

Het is belangrijk dat de student vakken kan volgen aan een andere instelling zodat hij zich voor kan bereiden op een Master anders dan de doorstroom Master. Afgezien van het feit dat het mogelijk is moet de student ook weten of het mogelijk is. Is de student niet op de hoogte dan zal hij geen gebruik maken van deze mogelijkheid.

Master volgen na Bachelor

De Bachelor wordt in het WO niet als officieel uitstroommoment gezien. Om een volledig traject gevolgd te hebben is het daarom een noodzaak om ook een Master afgerond te hebben. Zijn de meeste studenten ook van plan een Master te gaan volgen?

Welke Masters

Voor een goede voorbereiding op de Master moet de student op zijn minst op de hoogte zijn van de Masters die aansluiten op zijn Bachelor. Zonder deze informatie kan hij onmogelijk de vrije keuzeruimte op een juiste manier invullen of een goede specialisatie kiezen.

Invulling van de Masters

Is het duidelijk onder de studenten hoe de invulling van de Masters eruit gaat zien? Hier geldt hetzelfde als in het kopje hierboven. Het is belangrijk dat de student in zijn vrije keuzeruimte kan inspelen op de uiteindelijke invulling van de Master. Het komt nu nog te vaak voor dat de invulling onduidelijk is met het risico dat de student zich niet goed kan voorbereiden tijdens zijn bachelor.

Andere mogelijkheden om een Master te gaan volgen

Naast de doorstroom Master zijn er verschillende andere mogelijkheden om een Master te volgen. Zo kan een student in het buitenland zijn Master volgen en bestaat de mogelijkheid om een Master aan een andere instelling in Nederland te volgen. Dit geeft de student meer keuzevrijheid. De student moet zich echter wel bewust zijn van deze mogelijkheden

Mogelijkheid tot volgen van twee studies binnen het Bachelor-Masterstelsel

Voorheen had de student de ruimte twee studies naast elkaar te volgen. Dit gaf de student de gelegenheid zich in meerdere gebieden te specialiseren. Het was een verruiming in de keuzevrijheid en mogelijkheden. Geeft het Bachelor-Masterstelsel nog steeds deze ruimte?

Studie in het buitenland

Het Bachelor-Masterstelsel beoogt het makkelijker voor de student te maken naar het buitenland te gaan. Op deze manier moet de studentenmobiliteit tussen verschillende landen toenemen. Is het in de ogen van de student makkelijk in het Bachelor-Masterstelsel naar het buitenland te gaan?

Plan om naar het buitenland te gaan

Het is de bedoeling dat het voor de student makkelijker wordt om naar het buitenland te gaan om zo de mobiliteit te vergroten. Dit werkt alleen als de student ook van plan is een deel van de studie in het buitenland te gaan volgen. Achterliggende motivaties, maar ook belemmeringen zullen onder de aandacht gebracht moeten worden.

Veranderingen binnen het curriculum

Het Bachelor-Masterstelsel is een nieuw systeem dat de instellingen zich eigen moeten maken. Het kan voorkomen dat instellingen bij nader inzien niet tevreden zijn over een bepaalde gang van zaken. Ze zullen dan wijzigingen aanbrengen. De student is hier de dupe van. Veranderingen binnen het curriculum zorgen voor onduidelijkheden en onzekerheden. De student moet weten waar hij aan toe is.

Duidelijkheid omtrent de titulatuur

Op dit moment krijgt het WO de titels Bachelor of science en Master of science en Bachelor of arts en Master of arts. Er bestaat met name binnen het HBO nog te veel onduidelijk over de titels. Hoe ervaart de student deze onduidelijkheid omtrent de titulatuur?

Voorlichting

Om goed voorbereid het studietraject in te gaan is een goede voorlichting een voorwaarde. De student is zich op die manier bewust van de mogelijkheden die het Bachelor-Masterstelsel met zich mee brengt. Hij kan anticiperen op bepaalde keuzemomenten.

Hoofdstuk 3: Resultaten tweedejaars WO- enquête

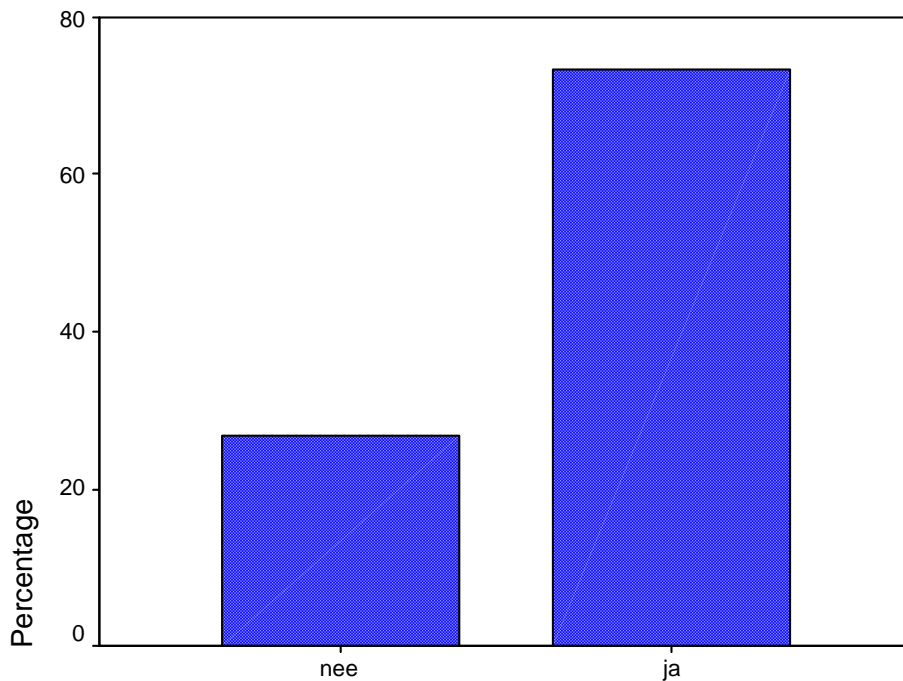
Tabel 1: Aantal ondervraagden

Stad	Aantal studenten
Studenten Tilburg	32
Studenten Utrecht	30

Studenten Delft	43
Studenten Groningen	12
Studenten Amsterdam	14
Totaal	131

Tabel 2: Vind jij dat je de mogelijkheid krijgt je breed te oriënteren binnen je Bachelor?

	Nee	Ja	Ja, oriënterende vakken	Ja, bredere keuze in de Master	Ja, keuzevakken	Ja, extra vakken volgen	Totaal
Frequentie	35	24	22	10	36	4	131
Percentage	26,7	18,3	16,8	7,6	27,5	3,1	100,0

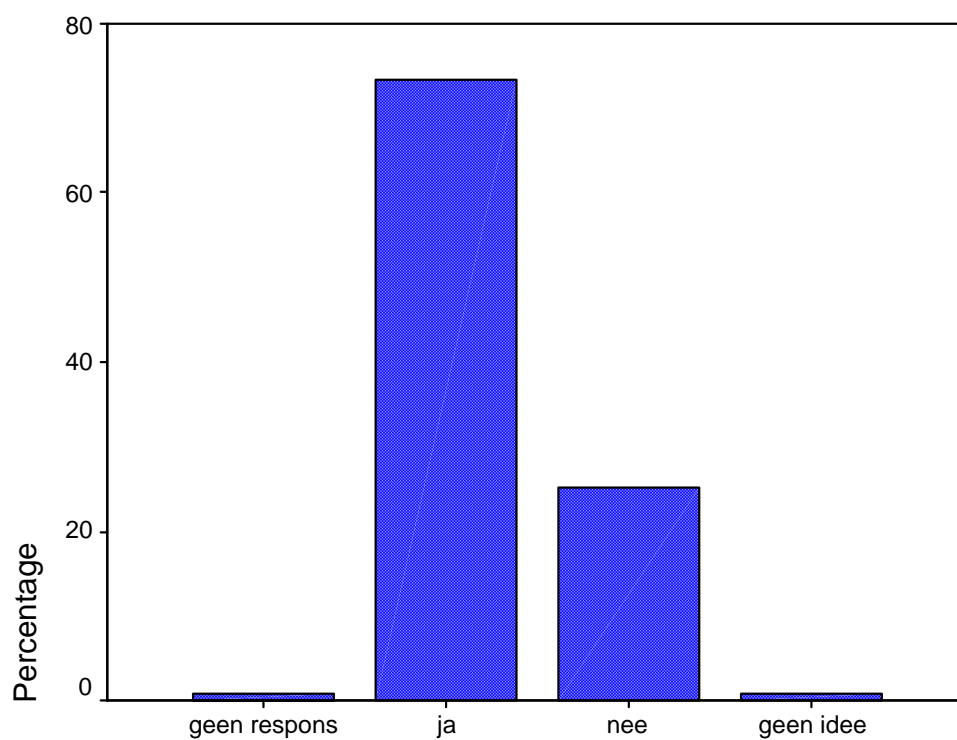

Mogelijkheid om je breed te oriënteren; ja/ nee

Tabel 3: Is er de mogelijkheid om zelf verbreding aan te brengen binnen je bachelor?

	Geen respons	Ja	Nee	Nee, minder ruimte voor keuze vakken	Geen idee	Totaal

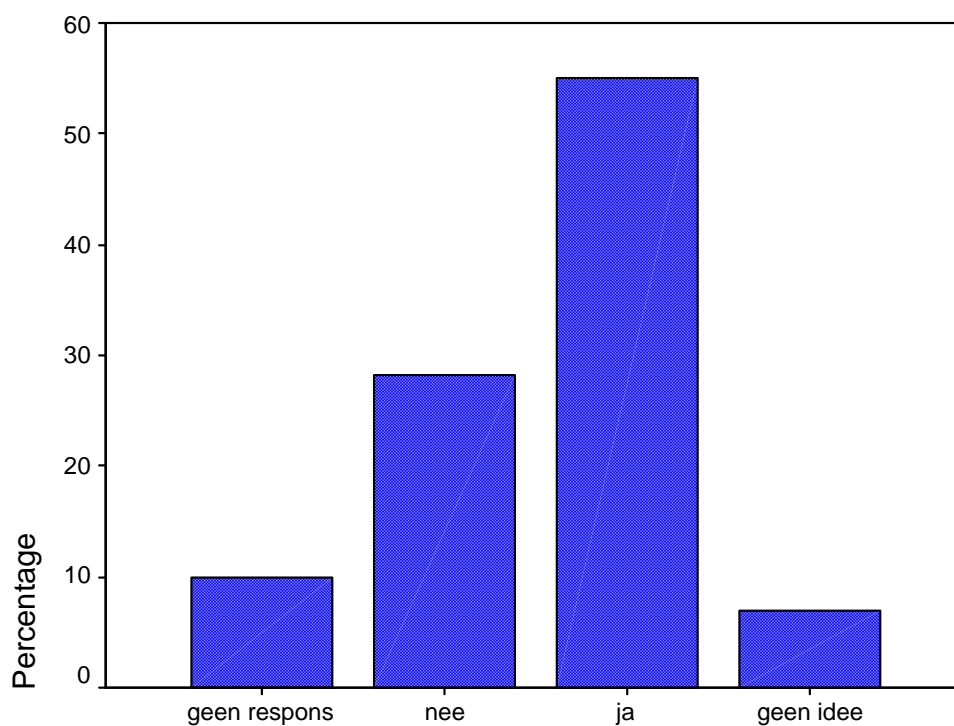
Frequentie	1	96	14	19	1	131
Percentage	0,8	73,3	10,7	14,5	0,8	100,0

Mogelijkheden tot verbreding; ja / nee

Tabel 4: Kan je deze verbreding flexibel inpassen binnen het tijdspad van je Bachelor?

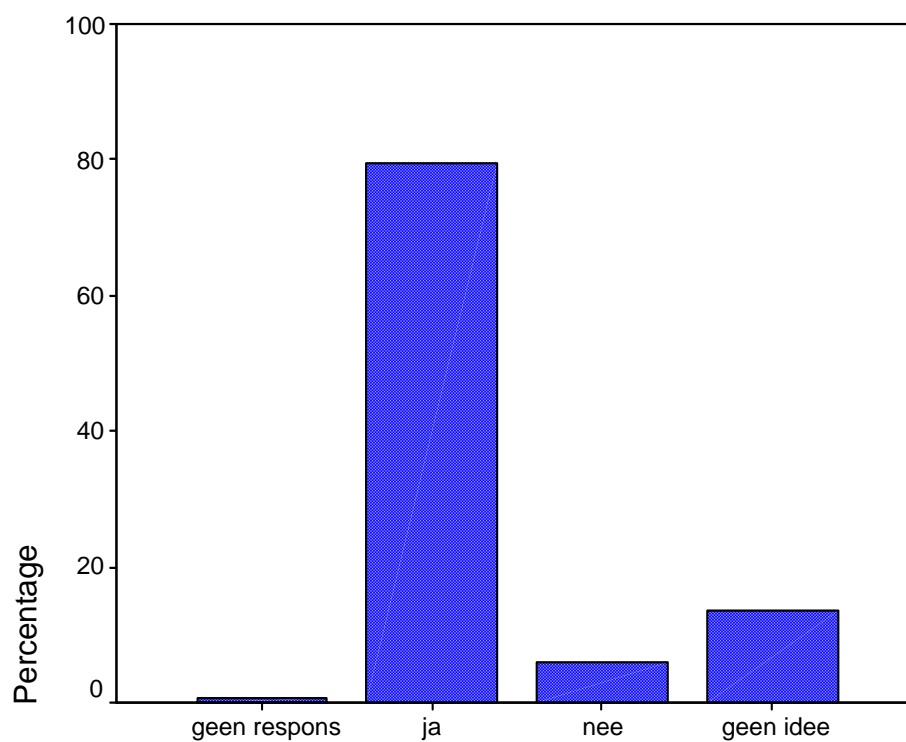
	Geen respons	Nee	Ja	Nee, alle keuzevakken in het 3de jaar	Nee, te drukke collegeroos	Nee, organisatorisch onmogelijk	Geen idee	Totaal
Frequentie	13	22	50	13	9	15	9	131
Percentage	9,9	16,8	38,2	9,9	6,9	11,5	6,9	100,0

Verbreding flexibel inpassen; ja / nee

Tabel 5: Is er de mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling?

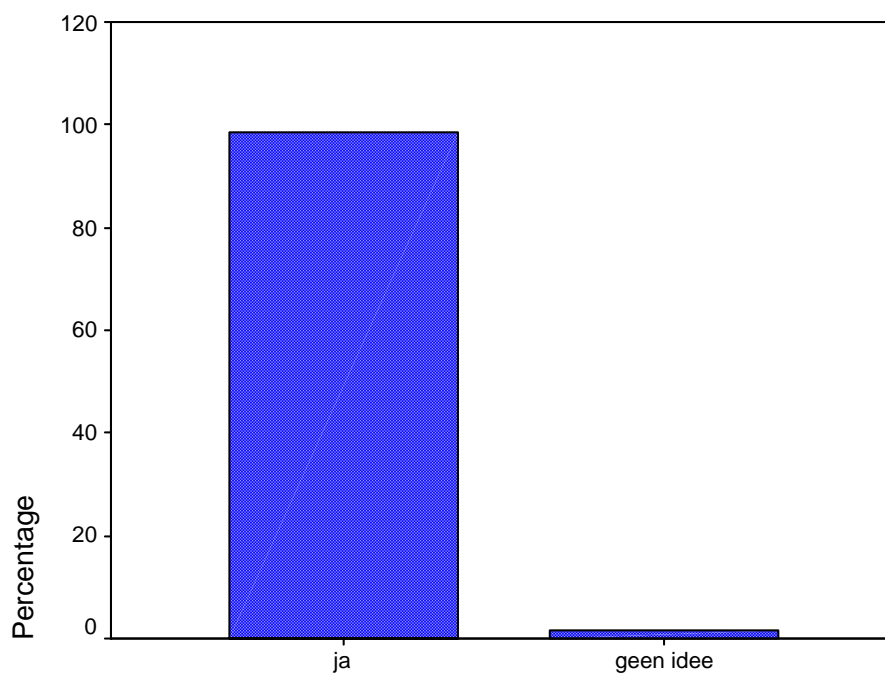
	Geen respons	Ja	Nee	Geen idee	Totaal
Frequentie	1	104	8	18	131
Percentage	0,8	79,4	6,1	13,7	100,0

Vakken volgen aan een andere instelling; ja / nee

Tabel 6: Ben je van plan om na je Bachelor een Master te gaan volgen?

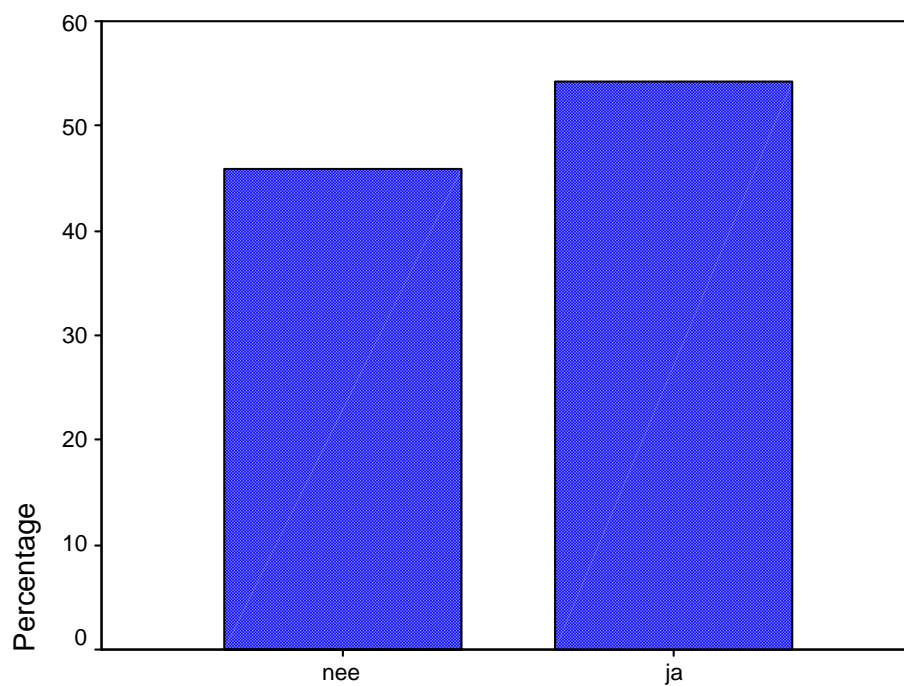
	Ja	Geen idee	Totaal
Frequentie	129	2	131
Percentage	98,5	1,5	100,0

Master na bachelor; ja / nee

Tabel 7: Weet je welke Master(s) aansluit(en) op je Bachelor?

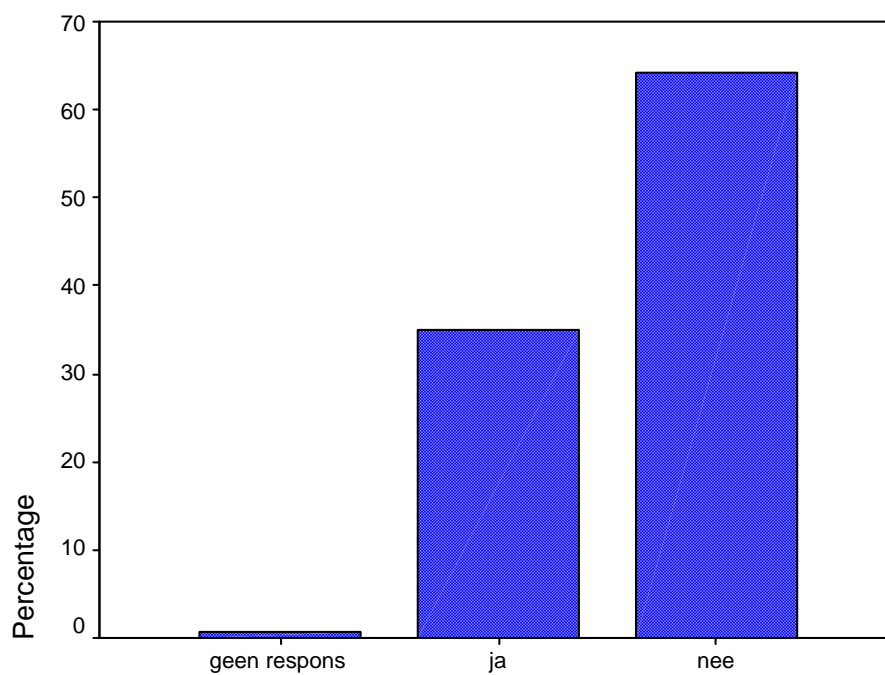
	Nee	Ja	Totaal
Frequentie	60	71	131
Percentage	45,8	54,2	100,0

Masters aansluitend op bachelor; ja / nee

Tabel 8: Weet jij hoe deze Master eruit gaat zien?

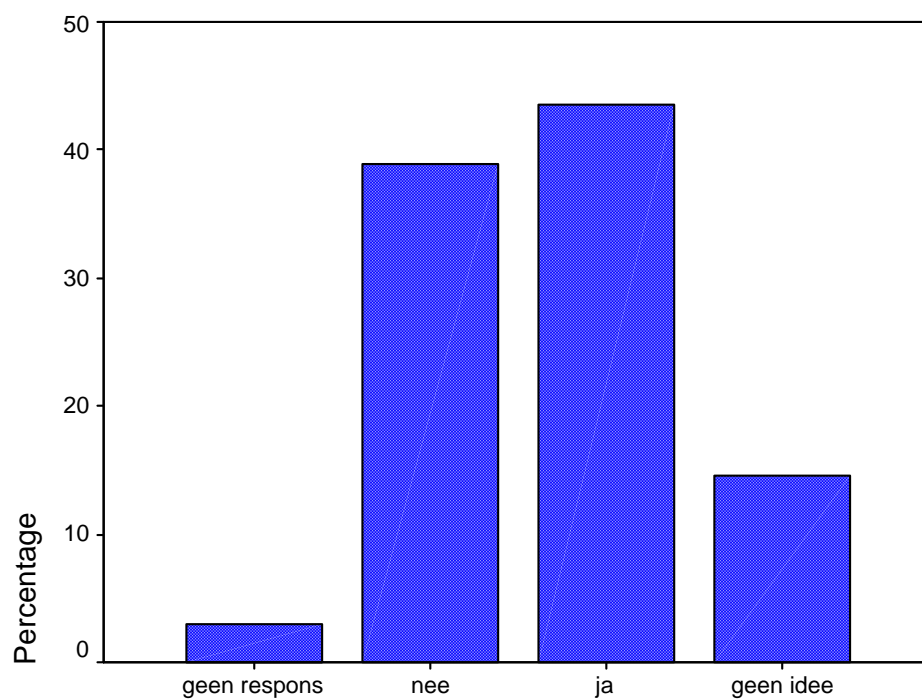
	Geen respons	Ja	Nee	Totaal
Frequentie	1	46	84	131
Percentage	0,8	35,1	64,1	100,0

Beeld van de mogelijke masters

Tabel 9: Zijn er volgens jou ook andere mogelijkheden om een Master te volgen?

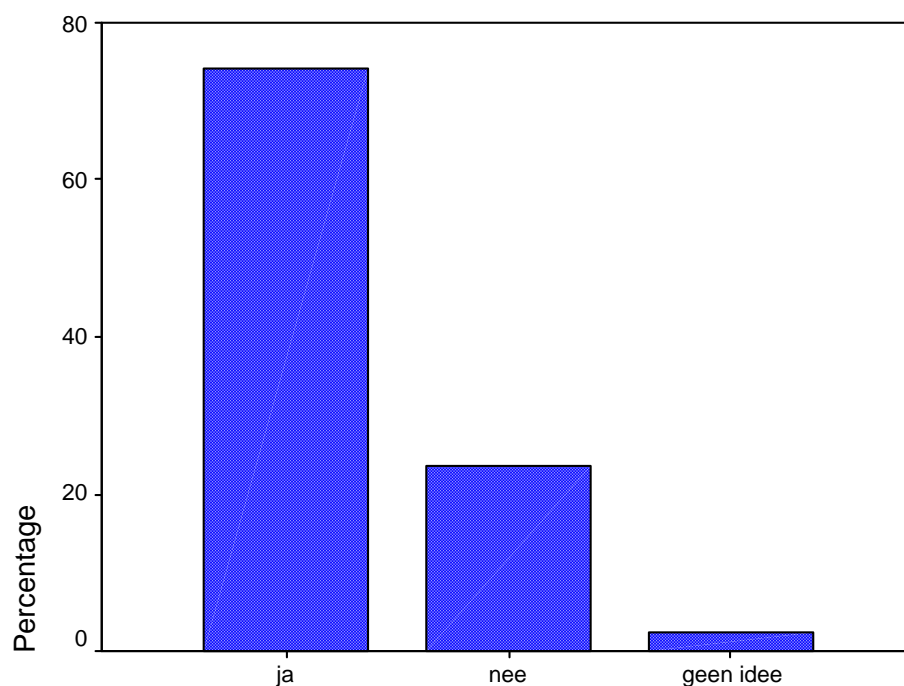
	Geen respons	Nee	Ja	Ja, buitenland	Ja, met aanvullende vakken, verschillende Masters volgen	Ja, andere universiteit	Geen idee	Totaal
Frequentie	4	51	18	20	4	15	19	131
Percentage	3,1	38,9	13,7	15,3	3,1	11,5	14,5	100,0

Mogelijkheden om een master te volgen

Tabel 10: Is het volgens jou mogelijk om in het Bachelor-Masterstelsel twee studies naast elkaar te volgen?

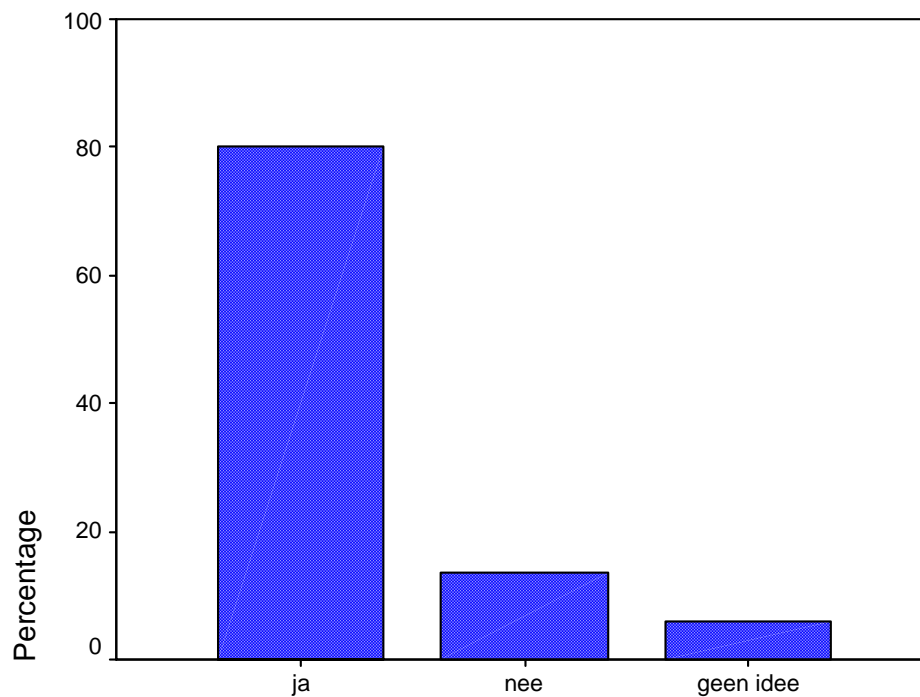
	Ja	Nee	Nee, organisatorisch onmogelijk	Nee, tijdgebrek	Geen idee	Totaal
Frequentie	97	6	13	12	3	131
Percentage	74,0	4,6	9,9	9,2	2,3	100,0

Mogelijkheid om twee studies naast elkaar te volgend; ja / nee

Tabel 11: Is het volgens jou makkelijk om je studie in het buitenland te volgen na de invoering van het Bachelor-Masterstelsel?

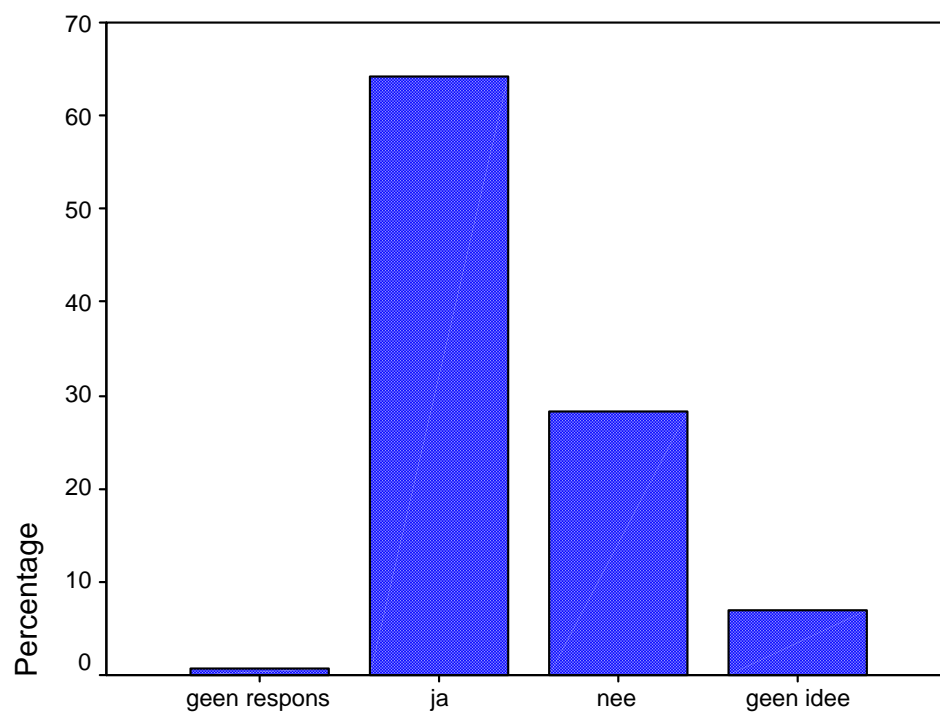
	Ja	Nee	Nee, studies sluiten niet goed op elkaar aan	Geen idee	Totaal
Frequentie	105	14	4	8	131
Percentage	80,2	10,7	3,1	6,1	100,0

Makkelijk om studie te volgen in het buitenland; ja / nee

Tabel 12: Ben je van plan een deel van je studie in het buitenland te gaan volgen?

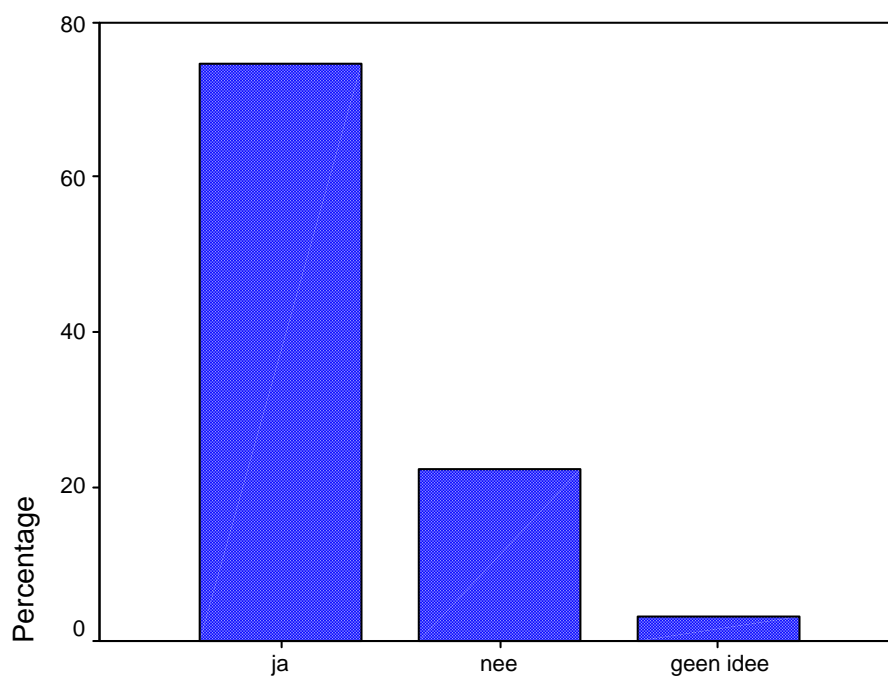
	Geen respons	Ja	Nee	Nee, reizen na studie	Nee, teveel kosten	Geen idee	Totaal
Frequentie	1	84	33	2	2	9	131
Percentage	0,8	64,1	25,2	1,5	1,5	6,9	100,0

Plannen om in het buitenland te studeren; ja / nee

Tabel 13: Heb je veel te maken met veranderingen binnen je curriculum?

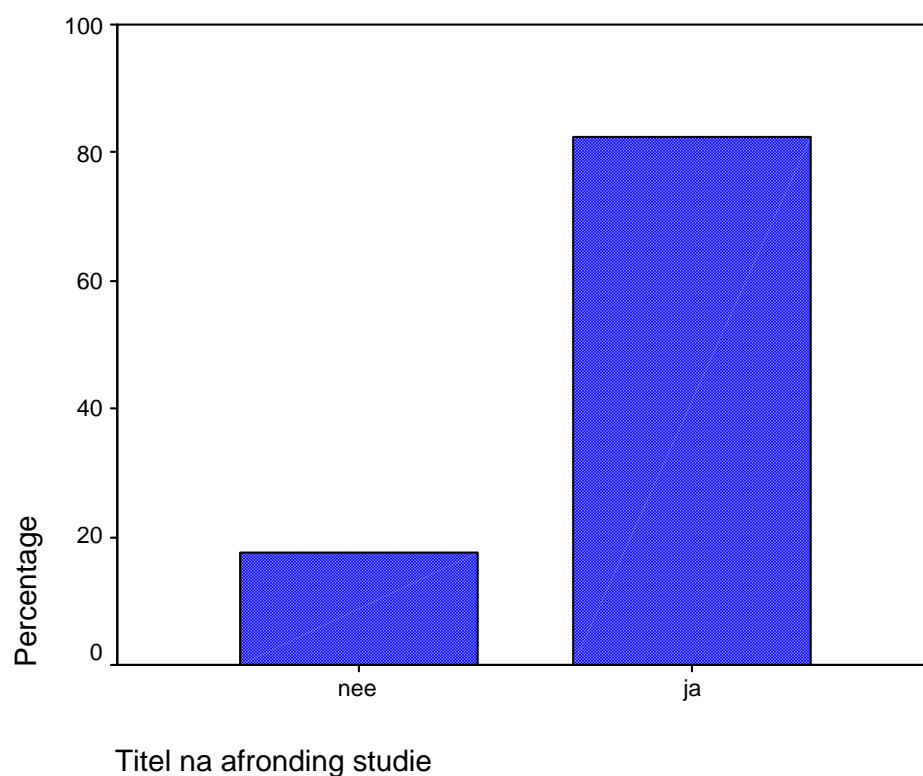
	Nee	Ja	Ja, andere verdeling v/d vakken	Geen idee	Totaal
Frequentie	98	9	20	4	131
Percentage	74,8	6,9	15,3	3,1	100,0

Veel veranderingen binnen het curriculum; ja / nee

Tabel 14: Weet jij welke titel je krijgt na het afronden van je studie?

	Nee	Ja	Ja, Master of science	Ja, Master of arts	Ja, Bachelor and Master	Ja, tussen of science Ing.	kiezen Master of	Ja, Master of law	Totaal
Frequentie	23	22	42	5	22	11		6	131
Percentage	17,6	16,8	32,1	3,8	16,8	8,4		4,6	100,0

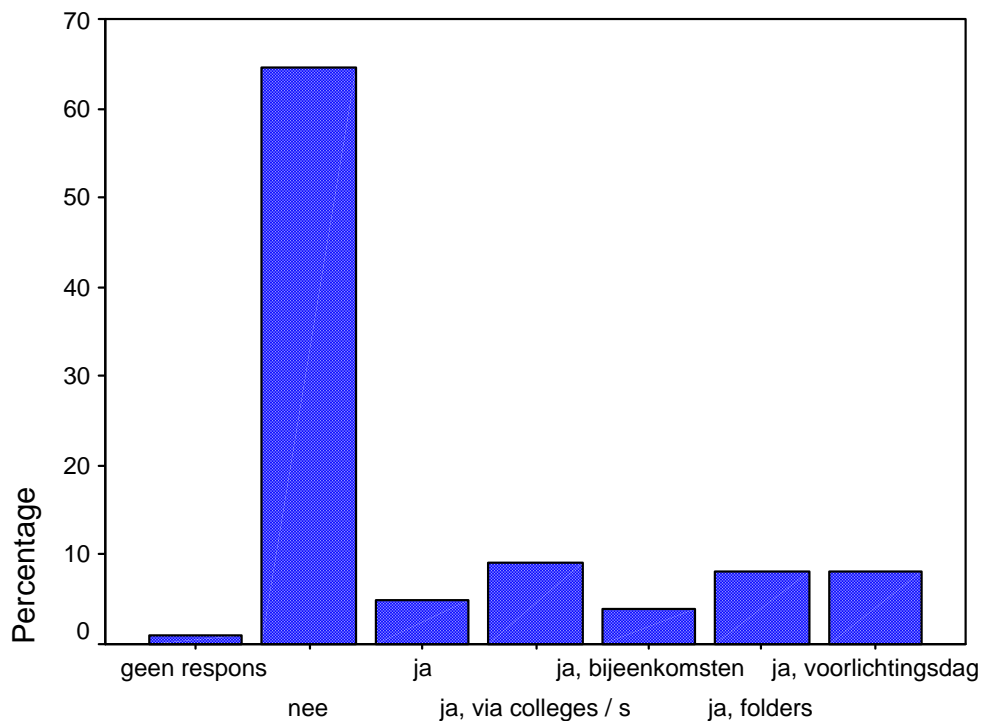

Tabel 15: Aantal ondervraagden

Stad	Aantal studenten
Studenten Utrecht	30
Studenten Delft	43
Studenten Groningen	12
Studenten Amsterdam	14
Totaal	99

Tabel 16: Wordt je goed voorgelicht over het Bachelor-Masterstelsel?

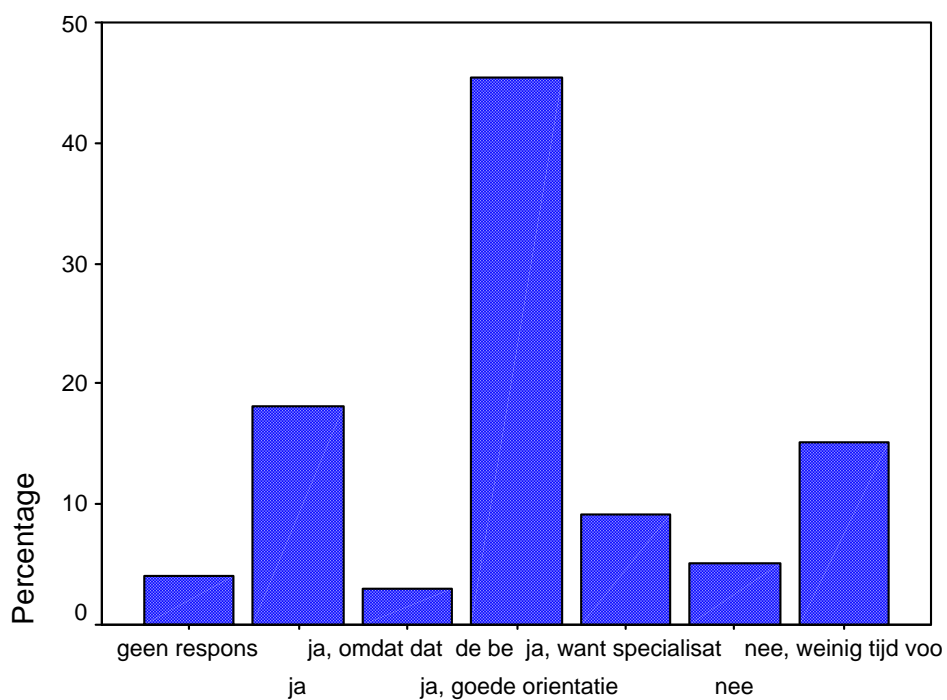
	Geen respons	Nee	Ja	Ja, via colleges studie	Ja, bijeenkomsten	Ja, folders	Ja, voorlichtingsdag	Totaal
Frequentie	1	64	5	9	4	8	8	99
Percentage	1,0	64,6	5,1	9,1	4,0	8,1	8,1	100,0

Goede voorlichting; ja / nee

Tabel 17: Vind jij dat de Bachelor breed behoort te zijn?

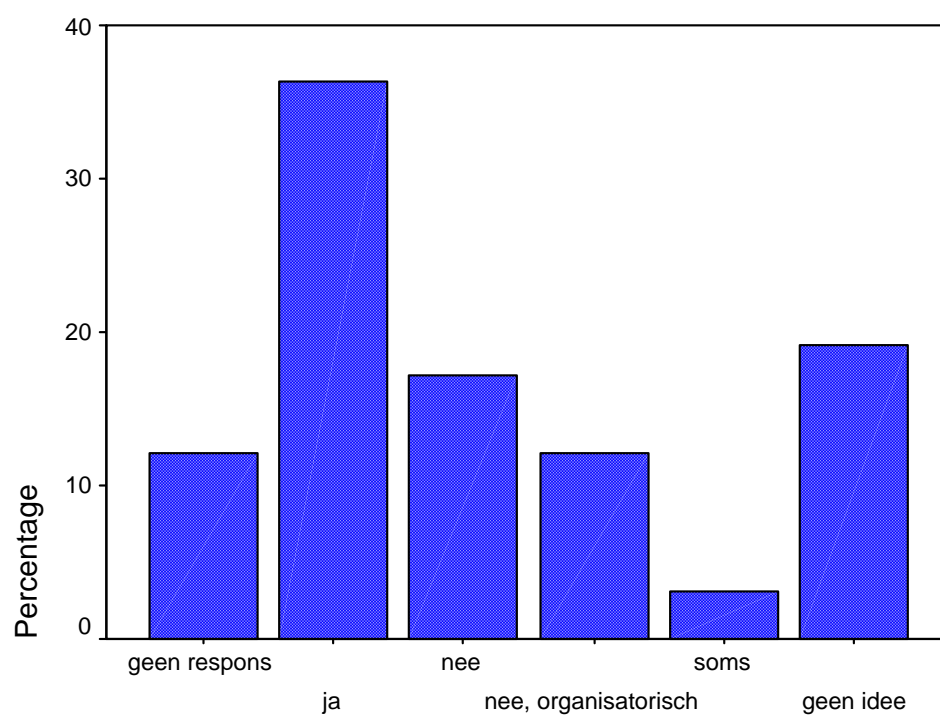
	Geen respons	Ja	Ja, omdat dat de bedoeling is van het BaMa-systeem	Ja, goede oriëntatie mogelijk	Ja, want specialisatie (versmalling) in Master	Nee	Nee, weinig tijd voor verdieping	Totaal
Frequentie	4	18	3	45	9	5	15	99
Percentage	4,0	18,2	3,0	45,5	9,1	5,1	15,2	100,0

Behoort de bachelor breed te zijn; ja / nee

Tabel 18: Kan je deze vakken flexibel inpassen binnen het tijdspad van je Bachelor?

	Geen respons	Ja	Nee	Nee, organisatorisch onmogelijk	Soms	Geen idee	Totaal
Frequentie	12	36	17	12	3	19	99
Percentage	12,1	36,4	17,2	12,1	3,0	19,2	100,0

Mogelijkheid om vakken flexibel in te passen; ja / nee

Hoofdstuk 4: Conclusie tweedejaars WO- enquête

Voor de tweedejaars WO studenten geldt dezelfde conclusie als eerder bij de eerstejaars studenten, de voorlichting is onder de maat. 64,6% geeft aan niet goed voorgelicht te zijn. Willen we dat studenten de mogelijkheden van het stelsel kunnen benutten, dan is dit het eerste punt wat verbetering behoeft.

Van de tweedejaars WO studenten zegt het merendeel zich breed te kunnen oriënteren binnen de Bachelor en zich ook breed te willen oriënteren. Dit kan door middel van het volgen van keuzevakken of andere oriënterende vakken. Het is veelal mogelijk dit ook aan een andere instelling te doen. Het probleem is echter dat deze keuzeruimte niet altijd flexibel ingepast kan worden binnen het curriculum. 45% Van de studenten geeft aan dat dit roostertechisch of organisatorisch gezien onmogelijk is. Wat aan de ene kant als een verruiming van de keuzevrijheid wordt gezien wordt aan de andere kant weer ontkracht door een beperkte flexibiliteit.

De invoering van het nieuwe stelsel brengt allerlei invoeringsproblemen en onduidelijkheden met zich mee. De eerste generatie studenten van het Bachelor-Masterstelsel zal de dupe zijn van deze problemen. De onduidelijkheden bestaan nu met name over de Masters. Het is positief op te merken dat Bijna alle WO studenten van plan zijn een Master te volgen (98,5%). Echter 45,8% weet niet welke Masters aansluiten op hun Bachelor laat staan dat ze weten hoe ze eruit komen te zien (64%). Deze onduidelijkheid omtrent de Masters kan veroorzaken dat de student zich in de bachelorfase onvoldoende kan voorbereiden. Hij weet niet met welke vakken hij de vrije keuzeruimte in moet vullen met als gevolg dat hij de uiteindelijk gewenste Master niet kan volgen.

Daarbij hebben studenten nu nog vaak te maken met ongemakkelijke veranderingen binnen hun curriculum(74,8%). Ook dit komt de voorbereiding niet ten goede.

De WO studenten geven aan dat het makkelijk is om een deel van de studie in het buitenland te volgen, dit zegt maar liefst 80,2%. Het merendeel van hen is ook van plan om naar het buitenland te gaan (64,1%). Dit is een positieve ontwikkeling in het kader van studentenmobiliteit.

Hoofdstuk 5: Aandachtspunten HBO studenten

De invoering van het Bachelor-Masterstelsel heeft op HBO minder invloed gehad. Alle initiële HBO opleidingen zijn Bacheloropleidingen geworden. De opleidingen blijven gewoon vier jaar duren. Ze hebben geen geld van het ministerie gekregen bij de implementatie van het stelsel. Het verschil zit hem mede in het feit dat op het HBO de Bachelor als officieel uitstroommoment wordt gezien en op het WO de Master als officieel uitstroommoment wordt aangewezen. Hogescholen hebben daarom ook andere aandachtspunten dan universiteiten.

Brede oriëntatie binnen de Bachelor

Ook de bachelorfase van het HBO zal breder georiënteerd moeten zijn. Er zijn allerlei ontwikkelingen gaande die vragen om deze verbreding. Met name het werkveld vraagt om breed inzetbare HBO-professionals. Snelle ontwikkelingen in het werkveld eisen continue vernieuwing van opleidingen. Dit laat zich niet altijd vertalen in een te 'enge' bacheloropleiding.

Verruiming van de keuzevrijheid

Kan de student naast de vrije keuzeruimte zelf nog verbreding aanbrengen binnen de Bachelor? Kan hij naast de aangeboden ruimte zelf zijn keuzeruimte nog uitbreiden? Bijvoorbeeld door vakken naar eigen keuze te volgen aan een andere faculteit of instelling? Krijgt hij daar de mogelijkheid toe?

Flexibiliteit binnen de Bachelor

Het Bachelor-Masterstelsel beoogt de flexibiliteit en keuzevrijheid van het onderwijssysteem te bevorderen. Het zal makkelijker moeten zijn de keuzevrijheid in te passen binnen het curriculum. Wanneer dit roostertechisch of organisatorisch gezien niet mogelijk is zal de flexibiliteit daarbij in het geding raken.

Mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling

Het is belangrijk dat de student vakken kan volgen aan een andere instelling. Dit kan de keuzevrijheid binnen de Bachelor vergroten. Door samenwerkingsverbanden tussen hogescholen en universiteiten kunnen studenten binnen hun Bachelor ook vakken volgen aan de universiteit. Op deze manier kunnen ze zich in hun Bachelor al voorbereiden op een WO Master. Dit om de doorstroom van HBO naar WO te bevorderen.

Master volgen na Bachelor

In het HBO wordt de Bachelor als officieel uitstroommoment gezien. Er worden op dit moment ook nog niet veel HBO Masters aangeboden en bekostigd. In het kader van het bevorderen van de doorstroom wordt het wel gestimuleerd om na de HBO Bachelor in te stromen in een WO Master, mits er door de student aan een aantal instroomeisen zijn voldaan. Door middel van schakelklassen en efficiëntieprogramma's kan de student aan de instroomeisen voldoen.

Master aan de universiteit

Welke wens bestaat er onder de HBO studenten om ook daadwerkelijk de Master aan de universiteit te volgen. Is de doorstroom wens van de overheid ook een wens van de student zelf?

Hogeschool en Master

Er worden nu nog weinig HBO Masters aangeboden. Zou de HBO student meer mogelijkheden willen hebben om uiteindelijk de Master te volgen aan zijn eigen hogeschool? Dit brengt veel gevolgen met zich mee in het denken over het Bachelor-Masterstelsel op hogescholen.

Mogelijkheid tot volgen van twee studies binnen het Bachelor-Masterstelsel

Voorheen had de student de ruimte twee studies naast elkaar te volgen. Dit gaf de student de gelegenheid zich in meerdere gebieden te specialiseren. Het was een verruiming in de keuzevrijheid en mogelijkheden. Geeft het Bachelor-Masterstelsel nog steeds deze ruimte?

Studie in het buitenland

Het Bachelor-Masterstelsel beoogt het makkelijker voor de student te maken naar het buitenland te gaan. Op deze manier moet de studentenmobiliteit tussen verschillende landen toenemen. Is het in de ogen van de student makkelijk in het Bachelor-Masterstelsel naar het buitenland te gaan?

Deel van studie in het buitenland volgen

Het is de bedoeling dat het voor de student makkelijker wordt om naar het buitenland te gaan om zo de mobiliteit te vergroten. Dit werkt alleen als de student ook van plan is een deel van de studie in het buitenland te gaan volgen. Achterliggende motivaties, maar ook belemmeringen zullen onder de aandacht gebracht moeten worden.

Veranderingen binnen het curriculum

Het Bachelor-Masterstelsel is een nieuw systeem dat instellingen zich eigen moeten maken. Het kan voorkomen dat instellingen bij nader inzien niet tevreden zijn over een bepaalde gang van zaken. Ze zullen dan wijzigingen aanbrengen. De student is hier de dupe van. Veranderingen binnen het curriculum zorgen voor onduidelijkheden en onzekerheden. De student moet weten waar hij aan toe is.

Duidelijkheid omtrent de titulatuur

Op dit moment krijgt het WO de titels Bachelor of science en Master of science en Bachelor of arts en Master of arts. Er bestaat met name binnen het HBO nog te veel onduidelijk over de titels. Het wordt tijd dat er duidelijkheid omtrent de titels komt.

Voorlichting

Om goed voorbereid het studietraject in te gaan is een goede voorlichting een noodzakelijke voorwaarde. De student is zich op die manier bewust van de mogelijkheden die het Bachelor-Masterstelsel met zich mee brengt. Hij kan anticiperen op bepaalde keuzemomenten.

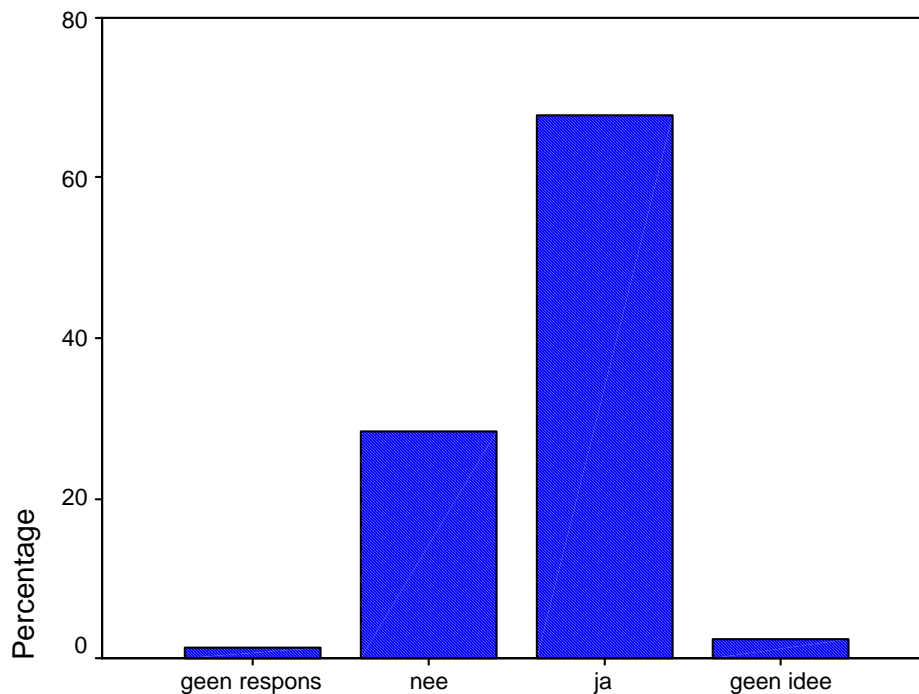
Hoofdstuk 6: Resultaten tweedejaars HBO- enquête

Tabel 1: Aantal ondervraagden

Stad	Aantal studenten
Studenten Tilburg	35
Studenten Haarlem	45
Studenten Utrecht	1
Totaal	81

Tabel 2: Vind jij dat je de mogelijkheid krijgt je breed te oriënteren binnen je Bachelor?

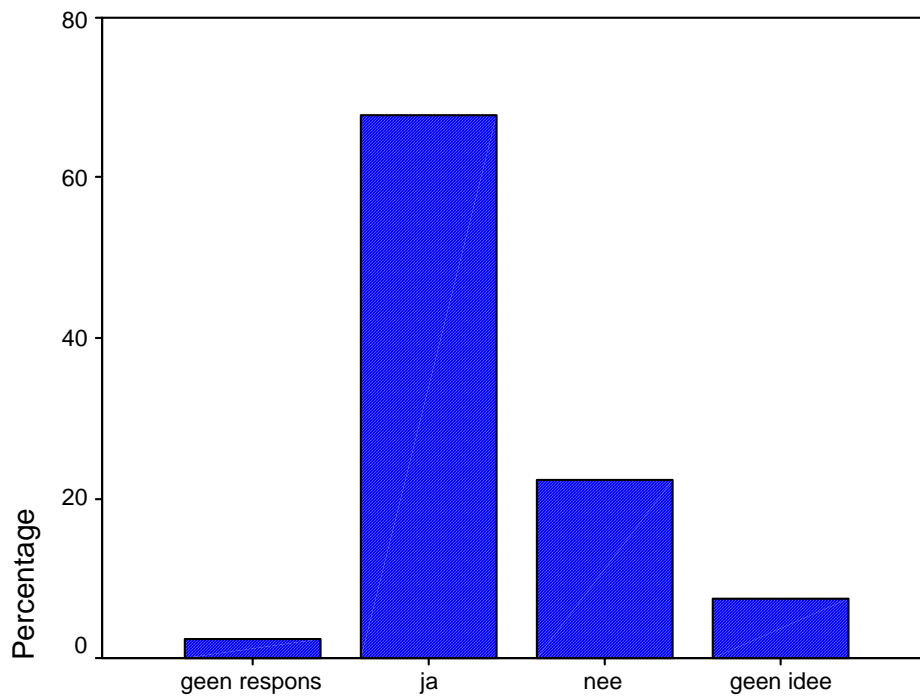
	Geen respons	Nee	Ja	Ja, oriënterende vakken	Ja, veel mogelijkheden binnen studie	Ja, veel keuzes in de ruimte	Geen idee	Totaal
Frequentie	1	23	23	9	15	8	2	81
Percentage	1,2	28,4	28,4	11,1	18,5	9,9	2,5	100,0

Mogelijkheid om je breed te oriënteren; ja / nee

Tabel 3: Is er de mogelijkheid om zelf verbreding aan te brengen binnen je Bachelor?

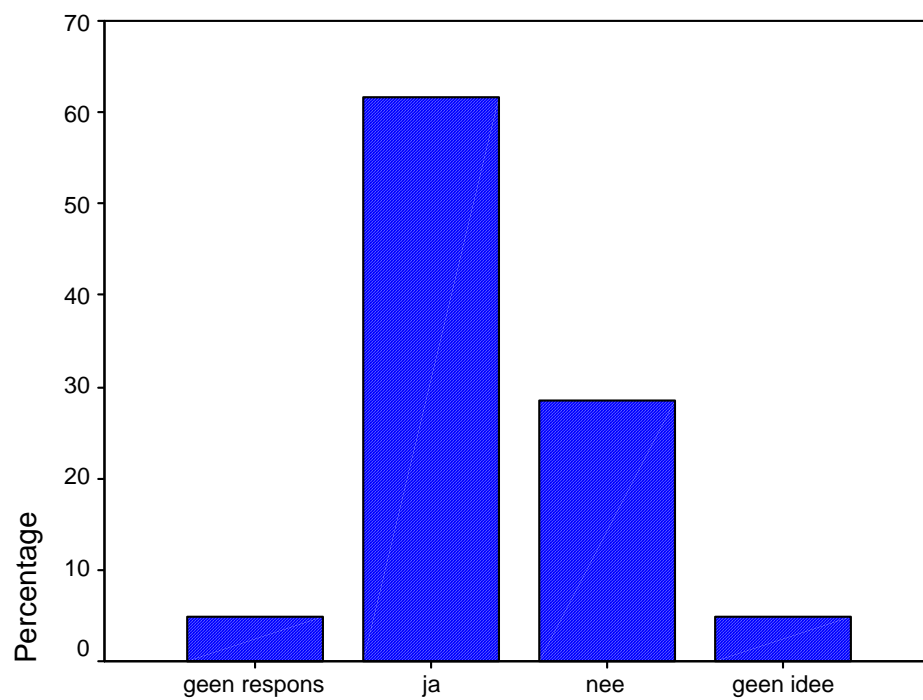
	Geen respons	Ja	Nee	Nee, keuzemogelijkheden beperkte	Geen idee	Totaal
Frequentie	2	55	12	6	6	81
Percentage	2,5	67,9	14,8	7,4	7,4	100,0

Mogelijkheden tot verbreding; ja / nee

Tabel 4: Kan je deze verbreding flexibel inpassen binnen het tijdspad van je Bachelor?

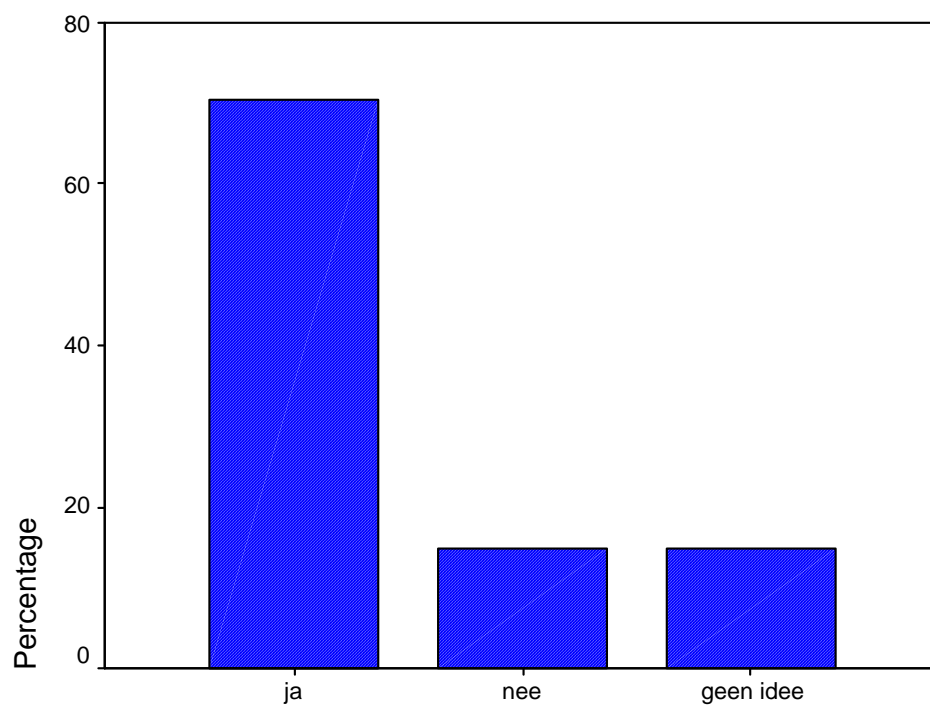
	Geen respons	Ja	Nee	Nee, te weinig tijd	Geen idee	Totaal
Frequentie	4	50	13	10	4	81
Percentage	4,9	61,7	16,0	12,3	4,9	100,0

Verbreding flexibel inpassen; ja / nee

Tabel 5: Is er de mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling?

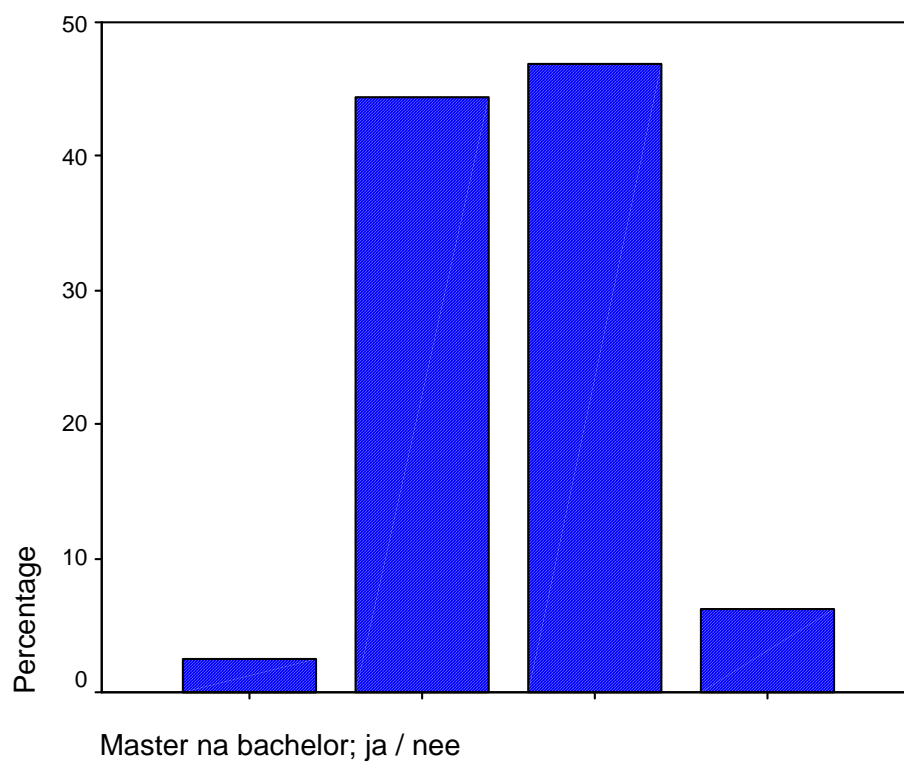
	Ja	Nee	Geen idee	Totaal
Frequentie	57	12	12	81
Percentage	70,4	14,8	14,8	100,0

Vakken volgen aan een andere instelling; ja / nee

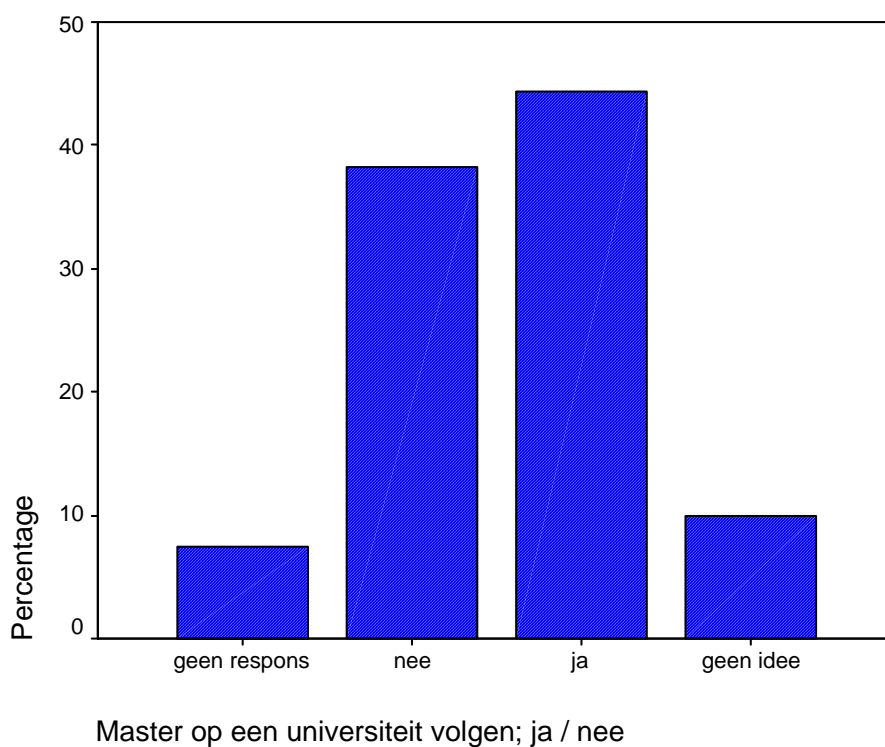
Tabel 6: Ben je van plan om na je Bachelor een Master te gaan volgen?

	Geen respons	Ja	Nee	Nee, werken	Geen idee	Totaal
Frequentie	2	36	27	11	5	81
Percentage	2,5	44,4	33,3	13,6	6,2	100,0

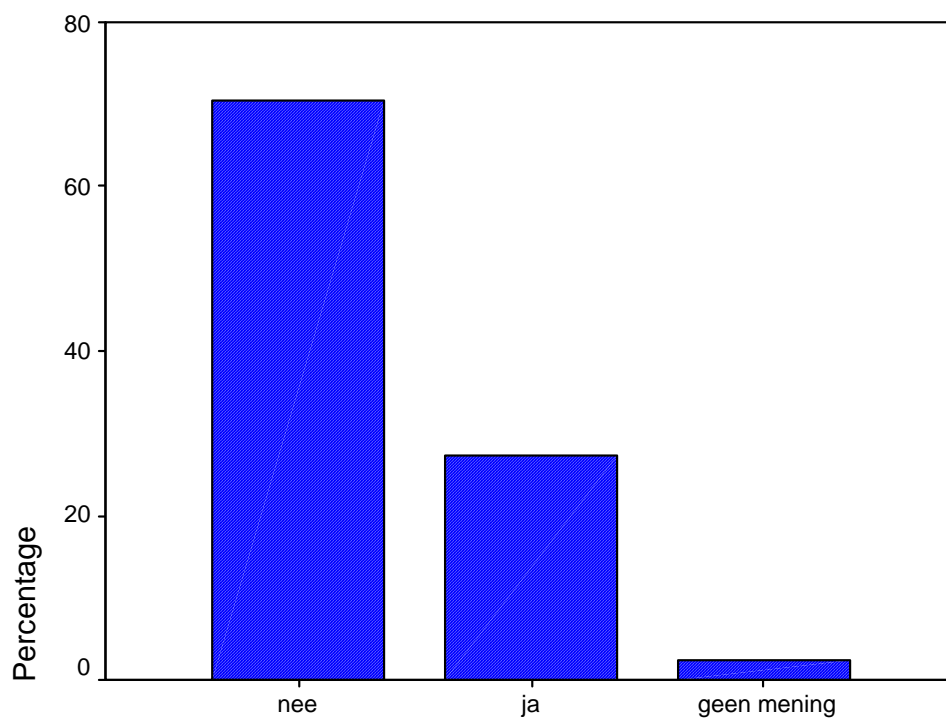
Tabel 7: Wil je deze Master aan een universiteit volgen?

	Geen respons	Nee	Ja	Geen idee	Totaal
Frequentie	6	31	36	8	81
Percentage	7,4	38,3	44,4	9,9	100,0

Tabel 8: Vind je dat jouw opleiding een eigen Master zou moeten bieden?

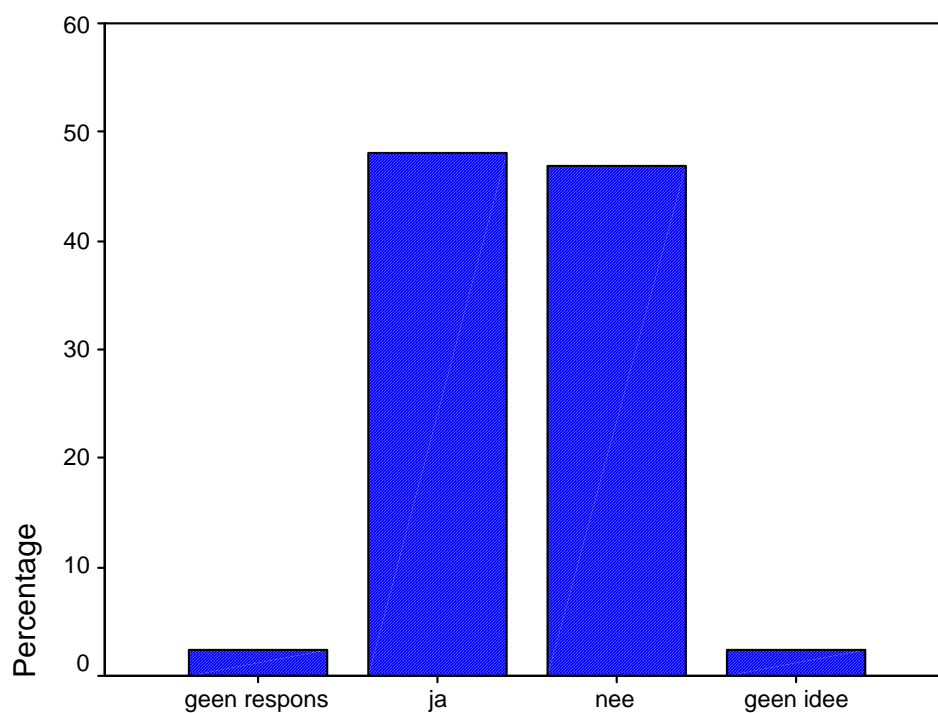
	Nee	Ja	Geen mening	Totaal
Frequentie	57	22	2	81
Percentage	70,4	27,2	2,5	100,0

Opleiding eigen master; ja / nee

Tabel 9: Is het volgens jou mogelijk om in het huidige Bachelor-Masterstelsel twee studie naast elkaar volgen?

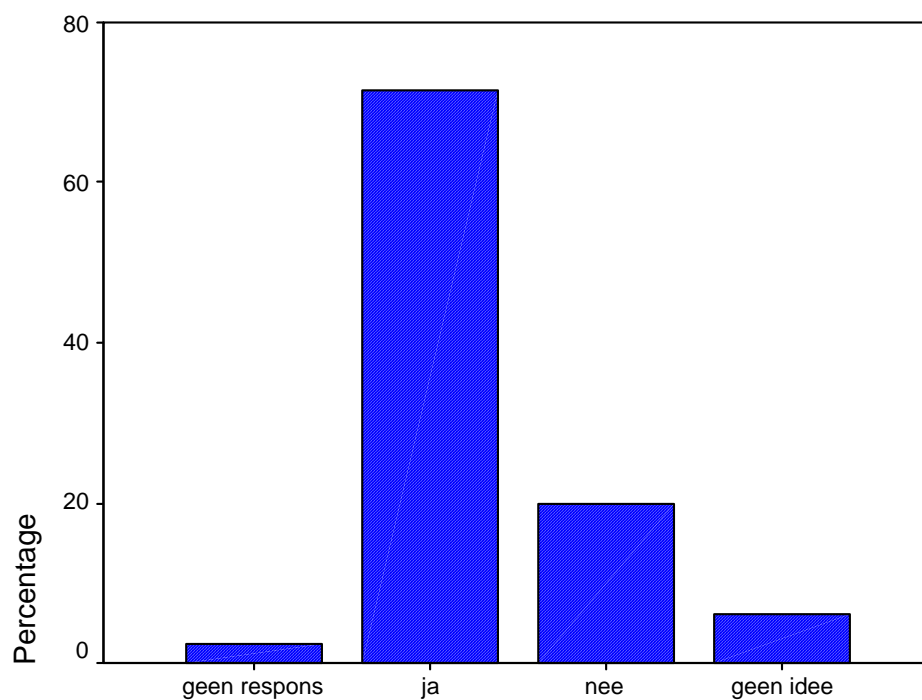
	Geen respons	Ja	Nee	Nee, organisatorisch onmogelijk	Nee, druk te	Geen idee	Totaal
Frequentie	2	39	13	10	15	2	81
Percentage	2,5	48,1	16,0	12,3	18,5	2,5	100,0

Mogelijkheid om twee studies naast elkaar te volgen; ja / nee

Tabel 10: Is het volgens jou mogelijk om je studie in het buitenland te volgen na de invoering van het Bachelor-Masterstelsel?

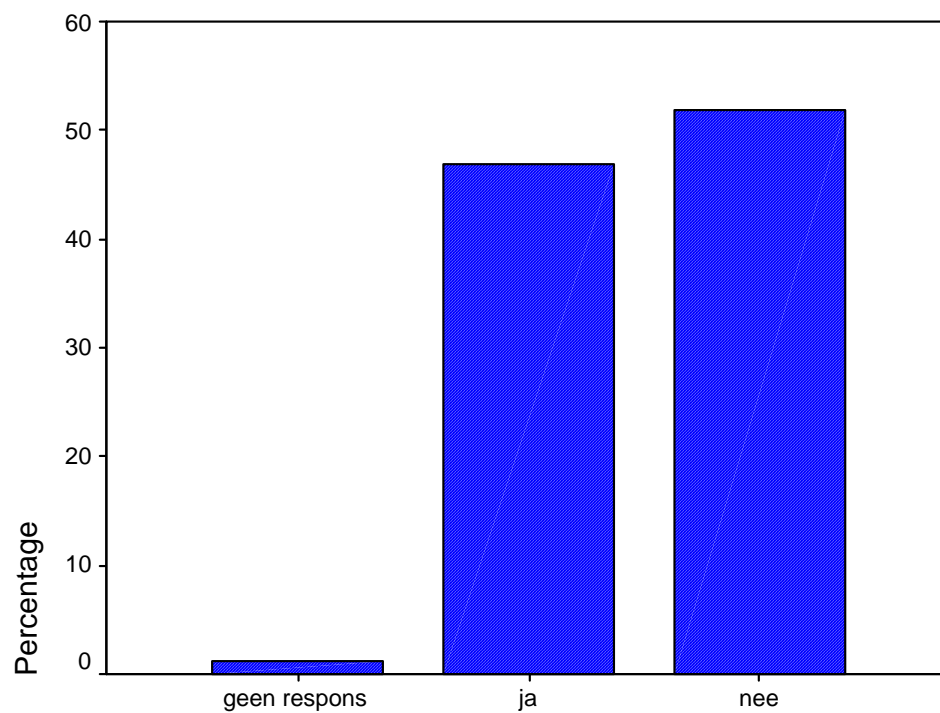
	Geen respons	Ja	Nee	Geen idee	Totaal
Frequentie	2	58	16	5	81
Percentage	2,5	71,6	19,8	6,2	100,0

Makkelijk om studie te volgen in het buitenland; ja / nee

Tabel 11: Ben je van plan een deel van je studie in het buitenland te gaan volgen?

	Geen respons	Ja	Nee	Nee, kosten teveel	Totaal
Frequentie	1	38	38	4	81
Percentage	1,2	46,9	46,9	4,9	100,0

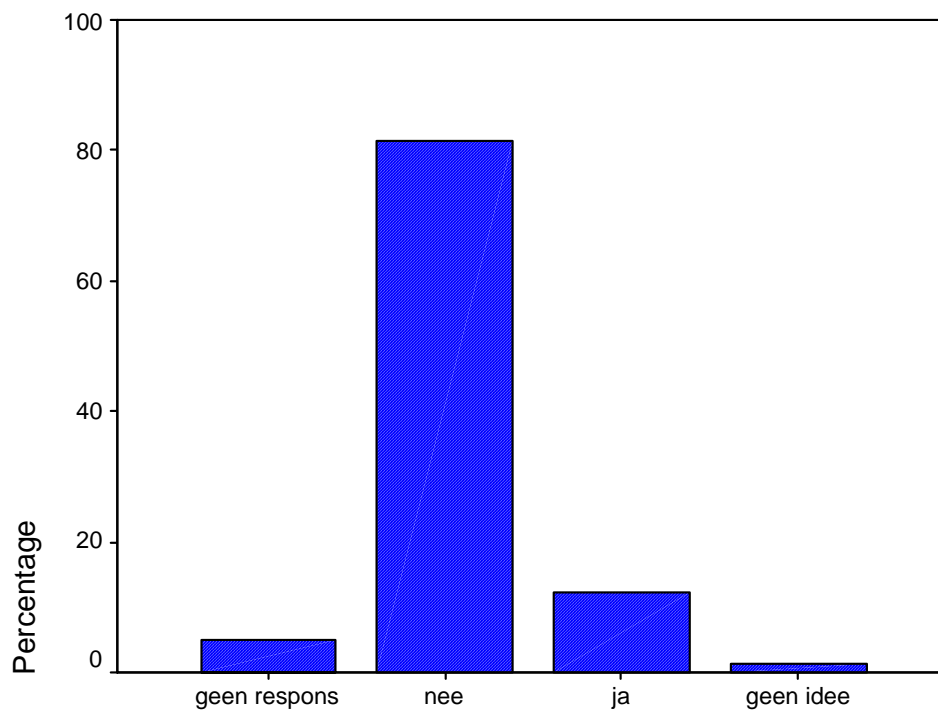

Plannen om in het buitenland te studeren; ja / nee

Tabel 12: Heb je veel te maken met veranderingen binnen je curriculum?

	Geen respons	Nee	Ja	Geen	Totaal
--	--------------	-----	----	------	--------

				idee	
Frequentie	4	66	10	1	81
Percentage	4,9	81,5	12,3	1,2	100,0

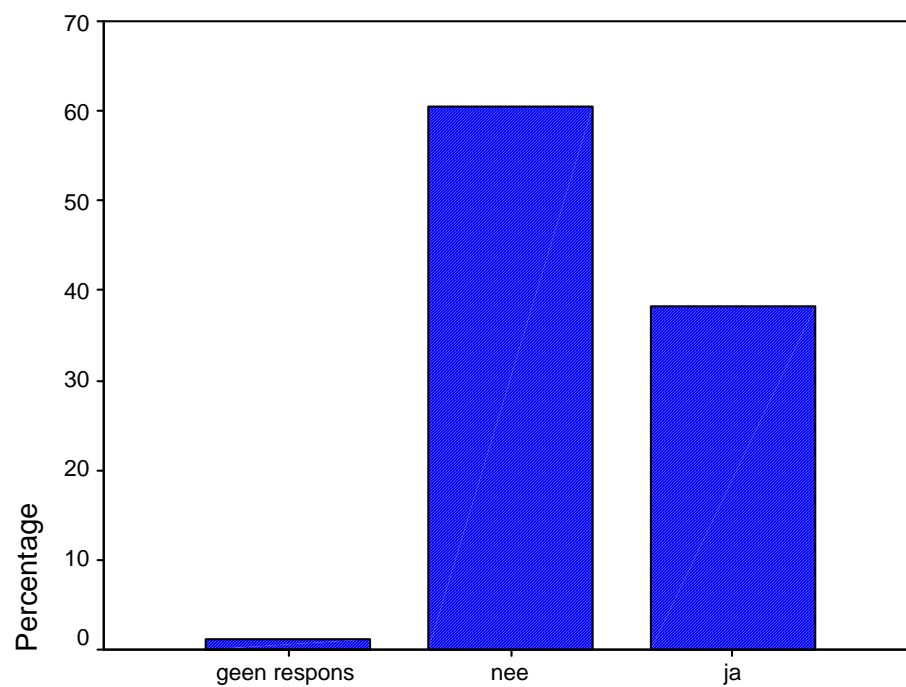

Veel veranderingen binnen het curriculum; ja / nee?

Tabel 13: Weet jij welke titel je krijgt na het afronden van je studie?

	Geen respons	Nee	Ja, bachelor	Ja, keuze tussen Ingenieur of Bachelor	Totaal

Frequentie	1	49	26	5	81
Percentage	1,2	60,5	32,1	6,2	100,0

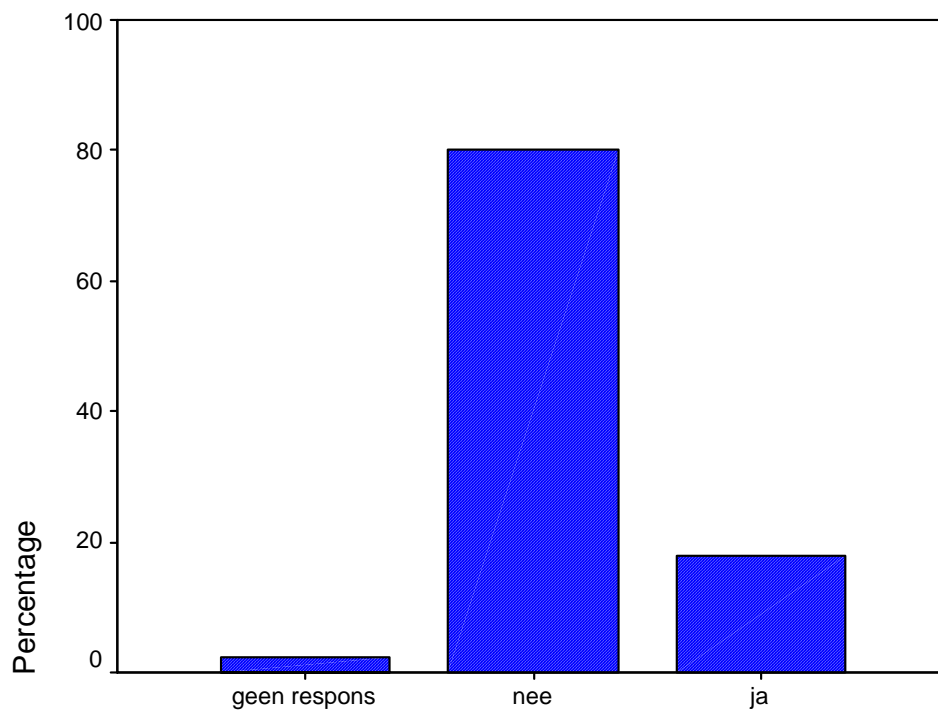
Titel na afronding studie

Tabel 14: Aantal ondervraagden

Stad	Aantal studenten
Studenten Haarlem	45
Totaal	81

Tabel 15: Vind jij dat je goed bent voorgelicht over het Bachelor-Masterstelsel?

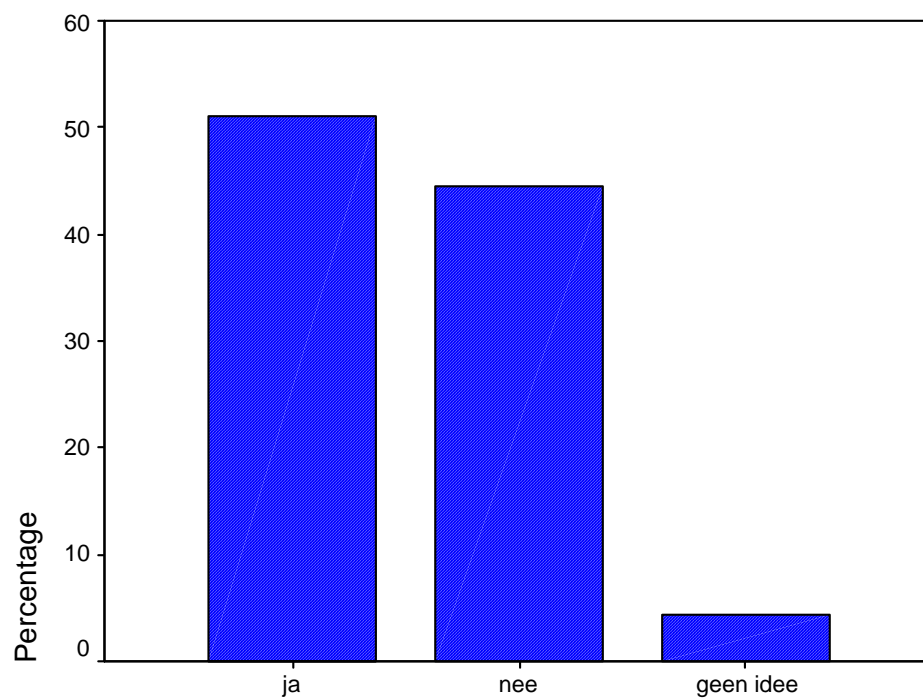
	Geen respons	Nee	Ja	Totaal
Frequentie	1	36	8	45
Percentage	2,2	80,0	17,8	100,0

Goede voorlichting; ja / nee

Tabel 16: Kan je deze vakken flexibel inpassen binnen het tijdspad van je Bachelor?

	Geen respons	Nee	Ja	Totaal
Frequentie	1	15	29	45
Percentage	2,2	33,3	64,4	100,0

Mogelijkheid om vakken flexibel in te passen; ja / nee

Hoofdstuk 7: Conclusie tweedejaars HBO- enquête

Ook de HBO studenten geven aan de mogelijkheid te hebben zich breed te oriënteren binnen de Bachelor (67,9%) en dit ook enigszins flexibel in te passen binnen het curriculum. De verbreding in de Bachelor van het HBO dient een ander doel dan de verbreding van de Bachelor in het WO. Waar het in het WO gaat om een goede voorbereiding voor de Master gaat het in het HBO met name om een goede voorbereiding op de arbeidsmarkt.

Het is daarom logisch dat het merendeel zegt geen Master te willen volgen. Het percentage dat nog wel een Master wil volgen is daarentegen nog steeds groot, namelijk 44%. 38,3% Wil deze Master echter niet aan de universiteit volgen. Verwachten al deze studenten dat zij hun Master aan een HBO instelling kunnen volgen? Hierin worden ze dan nu nog teleurgesteld omdat er nog maar drie Masters in de zorg aan het HBO zijn goedgekeurd door de NAO en worden bekostigd door de overheid. We gaan er niet van uit dat al deze studenten een Master in de zorg willen volgen.

Van de HBO studenten geeft 70,4% aan, het óók niet wenselijk te vinden dat hun eigen HBO opleiding een Master aan gaat bieden. De cijfers laten zien dat er veel onduidelijkheden bestaan onder de HBO studenten.

HBO studenten moeten weten dat voor hen de mogelijkheden tot het volgen van een Master er wel zijn, maar dat zij moeten voldoen aan een aantal instroomeisen wanneer ze de Master aan een WO instellingen willen volgen. Het komt erop neer dat de studenten aan het HBO veelal niet weten wat hun mogelijkheden zijn met als gevolg dat ze zich niet goed kunnen voorbereiden. Dit zal de gewenste doorstroom van de overheid, van HBO naar WO niet ten goede komen.

Een ander opmerkelijke conclusie is het beperkte percentage HBO studenten dat uiteindelijk een deel van de studie in het buitenland wil volgen. Dit is minder dan de helft, namelijk 47%.

In het licht van de bovengenoemde onduidelijkheden en beperkingen kan de wederom gebrekkige voorlichting geplaatst worden. Van de tweedejaars HBO studenten zegt 80% niet goed voorgelicht te zijn

Hoofdstuk 8: Aanbevelingen

Naar aanleiding van de drie conclusie uit het rapport doet het ISO een aantal aanbevelingen.

8.1 Aanbevelingen betreffende voorlichting:

- De student zal in het begin van zijn studiejaar een college moeten krijgen over het Bachelor-Masterstelsel.
- Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap moet de verantwoordelijkheid nemen voor het aanbieden en onderhouden van een website waarop alle keuzemogelijkheden voor aankomend studenten en studenten genoemd staan; een website studiekeuze.
Het ISO is van mening dat er een website moet zijn waarop een student objectieve informatie kan vinden over alle studies. Als een scholier gaat kiezen voor een studie moet hij of zij gebruik kunnen maken van deze website om een eerste goede keuze te maken. Daarna moet voor studenten alle informatie over de vrije keuzeruimte die studenten hebben beschikbaar zijn, zodat zij hun vrije ruimte goed in kunnen vullen om de door hen gewenste Master te kunnen gaan volgen. Ook die keuze voor de Master moet gebaseerd zijn op voldoende en objectieve informatie die de overheid via de website studiekeuze aan moet bieden. Gedurende het hele studietraject moet voor (aankomend) studenten alle keuze-informatie toegankelijk, objectief en helder zijn.
Er is een aantal marktpartijen dat een dergelijke service van studiekeuze aanbiedt, maar een marktpartij – die uiteindelijk winst zal willen maken – zal het moeilijk, zo niet onmogelijk, vinden om objectief en toegankelijk te blijven voor alle (aankomend) studenten. Ook universiteiten en hogescholen bieden vaak informatie aan. Deze informatie gaat echter alleen over de eigen instelling en is vaak gekleurd om de eigen instelling er extra mooi uit te laten zien. De enige oplossing om een website te creëren waarop alle informatie over alle studies in Nederland staat is dat de overheid, het ministerie van OCW in het bijzonder, hiervoor zorg draagt.
- De begeleiding van studenten moet intensiever. De studieloopbaan- adviseur moet een grotere rol krijgen binnen het studiep pad van de student. Ook studieloopbaan centra zullen uitgebreid moeten worden. De student dwaalt nog vaak binnen zijn studie. Hij komt te staan voor een groot aantal keuzes en nieuwe ontwikkelingen. Het is niet altijd gemakkelijk om alleen daarin een beslissing te nemen. Een goede begeleiding kan ervoor zorgen dat de student uiteindelijk de juiste keuze zal maken. Dit kan de uitval van studenten op den duur terugdringen.

8.2 Aanbevelingen betreffende flexibiliteit en keuzevrijheid:

- Wil het onderwijsstelsels flexibel kunnen zijn dan moeten instellingen meer naar elkaar kijken bij het vormgeven van de roosters en indeling van het jaar in semesters, trimesters of blokken. In het rapport van de Inspectie van het Onderwijs komt tevens naar voren dat veel instellingen weinig naar elkaar hebben gekeken bij de invoering van het Bachelor-Masterstelsel. Initiatieven van andere instellingen zijn niet of nauwelijks een factor van belang geweest bij het vormgeven van het Bachelor-Masterstelsel.^{1*} Ten eerste is dit volgens het ISO belangrijk omdat zo niet telkens het wiel opnieuw uitgevonden hoeft te worden en instellingen kunnen leren van elkaars methoden. Daarbij zullen instellingen om aansluiting bij elkaar te kunnen vinden wel naar elkaars invulling moeten kijken. Wil het hogeronderwijsbestel flexibeler worden dan moet ook de aansluiting tussen instellingen verbeteren.
- De goedkeuring van vakken door examencommissies duurt vaak te lang. De bureaucratische rompslomp moet verminderen.
- Om te zorgen voor soepele in- en doorstroomeisen dienen hogescholen en universiteiten meer afspraken met elkaar aan te gaan. Het moet makkelijker worden voor de HBO bachelor om door te stromen naar de WO Master.
- De student moet nu de bachelor geheel afgerond hebben om aan een Master te beginnen.
 - Er moet beter nagedacht worden over soepele doorstroomeisen.
 - Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn dat de bachelor vele herkansingsmogelijkheden kent en de Master een flexibele inschrijfmogelijkheid over het gehele jaar. Zo wordt voorkomen dat een student die een paar vakken mist, die aan het eind van het jaar worden getentamineerd, hier een heel jaar op moet wachten, voordat hij kan instromen in een Master.
- Ook dient er gekeken te worden naar de individuele student. Het is niet de bedoeling dat een student die om de een of andere reden studievertraging heeft opgelopen extra studievertraging oploopt door slechte doorstroomregelingen.

¹ BaMa-transities; De invoering van het Bachelor-masterstelsel in het WO en HBO. Inspectierapport, nr.2003-15

8.3 Aanbevelingen betreffende HBO:

- Het HBO dient zich meer bewust te zijn van de relevantie van het Bachelor-Masterstelsel. Het stelsel is niet bedoeld als enkel een naamsverandering. Helaas wordt het veelal wel zo opgevat. Er dient meer aandacht aan het stelsel geschonken te worden. De voorlichting aan HBO studenten moet veel beter.
- Ook HBO studenten moeten gestimuleerd worden naar het buitenland te gaan. Internationalisering geldt voor het hele hoger onderwijsbestel en niet alleen voor WO studenten.

Het ISO is zich bewust van het feit dat in eerste instantie de verantwoordelijkheid bij de instellingen zelf ligt. Het is echter de verantwoordelijkheid van OCW de kwaliteit van het hoger onderwijs te waarborgen. Wij vragen de minister dan ook haar verantwoordelijkheid te dragen voor deze problematiek.

Bijlage A: Eerstejaars- enquête

Beste student,

Je studententijd is net begonnen. De introductieperiode betekent veel gezelligheid en veel nieuwe mensen en indrukken. Na deze periode zal in september je opleiding van start gaan.

Het ISO (Interstedelijk Studenten Overleg) is een landelijke studentenorganisatie die de belangen van heel studerend Nederland vertegenwoordigt. Wij zijn dan ook benieuwd of jij op de hoogte bent van de veranderingen die vorig jaar in september van start zijn gegaan. We hopen dat je, ondanks alle drukte en gezelligheid van deze introductiedagen, toch even de tijd wil nemen deze enquête voor ons in te vullen. De resultaten zullen meegenomen worden in het overleg dat wij hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en met de universiteiten en hogescholen.

1. *Aan welke instelling ga je aankomend jaar studeren?*

- Hogeschool
- Universiteit

2. *Ben je bekend met het begrip Bachelor/Master?*

- ja
- nee
- beetje

3. *Wat is volgens jou de reden van de invoering van Bachelor/Master?*

- weet ik niet
- daar ben ik van op de hoogte, namelijk:

4. *Wat zijn volgens jou de gevolgen van Bachelor/Master?*

-

5. *Hoe ben je voorgelicht over Bachelor/Master?*

- Niet
- Anders:

Bedankt voor het invullen en veel plezier de komende jaren als student!

Het Interstedelijk Studenten Overleg

Bijlage B: Tweedejaars- enquête HBO

Beste student,

Het ISO (Interstedelijk Studenten Overleg) is een landelijke studentenorganisatie die de belangen van heel studerend Nederland vertegenwoordigt. Op dit moment zijn wij bezig de werking van het bachelor master systeem te evalueren en hebben jullie hulp daarvoor nodig.

De resultaten zullen meegenomen worden in het overleg dat wij hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en met de universiteiten en hogescholen.

1. Wat studeer je?

.....

2. Vind jij dat je de mogelijkheid krijgt je breed te oriënteren binnen je bachelor?

- Nee
- Ja,

Op welke manier?.....

.....

.....

3. Is er de mogelijkheid om zelf verbreding aan te brengen binnen je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....

.....

.....

4. Kan je deze verbreding flexibel inpassen binnen het tijdspad van je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....

.....

.....

5. Is er de mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....

.....

6. Kan je deze vakken flexibel inpassen binnen het tijdsplan van je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....
.....

7. Ben je van plan om na de bachelor een master te gaan volgen?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....
.....

8. Wil je deze master aan een universiteit volgen?

- Nee
- Ja, waar.....

9. Vind je dat jouw opleiding een eigen master aan zou moeten bieden?

- Nee
- Ja, waarom?.....
.....
.....

10. Is het volgens jou mogelijk om in het huidige bachelor/master systeem twee studies naast elkaar te volgen?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....
.....

11. Is het volgens jou makkelijk om je studie in het buitenland te volgen na de invoering van het bachelor/master systeem?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....

12. Ben je van plan een deel van je studie in het buitenland te gaan volgen?

- Ja
- Nee, waarom
niet.....
.....
.....

13. Heb je veel te maken met veranderingen binnen je curriculum?

- Nee
- Ja, wat voor
veranderingen?.....
.....
.....

14. Weet jij welke titel je krijgt na het afronden van je studie?

- Nee
- Ja, welke?.....

15. Vind jij dat je goed bent voorgelicht over het bachelor/master systeem?

- Nee
- Ja, op welke
manier?.....
.....
.....

Bijlage: C Tweedejaars- enquête WO

Beste student,

Het ISO (Interstedelijk Studenten Overleg) is een landelijke studentenorganisatie die de belangen van heel studerend Nederland vertegenwoordigt. Op dit moment zijn wij bezig de werking van het bachelor master systeem te evalueren en hebben jullie hulp daarvoor nodig.

De resultaten zullen worden meegenomen in het overleg dat wij hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en met de universiteiten en hogescholen.

1. Wat studeer je?

.....

2. Vind jij dat je de mogelijkheid krijgt je breed te oriënteren binnen je bachelor?

- Nee
- Ja,

Op welke manier?.....

.....

.....

3. Is er de mogelijkheid om zelf verbreding aan te brengen binnen je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....

.....

4. Kan je deze verbreding flexibel inpassen binnen het tijdspad van je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....

.....

.....

5. Vind jij dat de bachelor breed behoort te zijn?

- Nee, waarom niet?.....

.....

- Ja, waarom
wel?.....

6. Is er de mogelijkheid om vakken te volgen aan een andere instelling?

- Ja
- Nee, waarom
niet?.....

7. Kan je deze vakken flexibel inpassen binnen het tijdspad van je bachelor?

- Ja
- Nee, waarom
niet?.....

8. Ben je van plan om na je bachelor een master te gaan volgen?

- Ja
- Nee, waarom
niet?.....

9. Weet je welke master(s) aansluit(en) op je bachelor?

- Nee
- Ja, welke
dan?.....

10. Weet jij hoe deze master eruit gaat zien?

- Ja
- Nee, waarom
niet?.....

11. Zijn er volgens jou ook andere mogelijkheden om een master te volgen?

- Nee
- Ja, welke dan.....
.....
.....

12. Is het volgens jou mogelijk om in het bachelor/master systeem twee studies naast elkaar te volgen?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....
.....

13. Is het volgens jou makkelijk om je studie in het buitenland te volgen na de invoering van het bachelor/master systeem?

- Ja
- Nee, waarom niet.....
.....
.....

14. Ben je van plan een deel van je studie in het buitenland te gaan volgen?

- Ja
- Nee, waarom niet?.....
.....
.....

15. Heb je veel te maken met veranderingen binnen je curriculum?

- Nee
- Ja, wat voor veranderingen zijn dit?.....
.....
.....

16. Weet jij welke titel je krijgt na het afronden van je studie?

- Nee
- Ja, welke dan?.....

17. Wordt je goed voorgelicht over het bachelor/master systeem?

- Nee
- Ja, op welke
manier?.....
.....
.....